

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ
ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΚΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ
ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟ ΕΩΣ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ. ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ,
ΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΣΑ
ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.**

ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ΜΑΡΘΑ

A.M myp17011

Επιβλέπων Καθηγητής Νικόλαος Βασιλειάδης

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος, 2019

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Συμεωνίδου Μάρθα

Περίληψη

Με την παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκεται η παρουσίαση της πολιτιστικής πολιτικής που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια άσκησης πολιτιστικής διπλωματίας αλλά και η περιγραφή των εθνικών πρακτικών και πολιτικών στον εν λόγω τομέα, με ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση του Ελληνικού κράτους. Στόχος είναι να παρουσιαστούν οι θεσμοί, οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες τόσο σε επίπεδο Ένωσης όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Σε πρώτο στάδιο θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τις βασικές έννοιες γύρω από την πολιτιστική διπλωματία. Τι σημαίνει πολιτισμός και γιατί είναι τόσο σημαντικός για τα κράτη και για την ΕΕ, τί είναι η πολιτιστική διπλωματία και ποια η διαφορά της από την κλασική διπλωματία, πως μπορεί αυτού του είδους η διπλωματία να βοηθήσει την ΕΕ και σε ποια επίπεδα, καθώς και ποιοι είναι οι φορείς χάραξης πολιτιστικής πολιτικής στην ΕΕ είναι μερικά από τα θέματα που θα αναλυθούν στα κεφάλαια αυτής της εργασίας.

Σε ξεχωριστό κεφάλαιο θα περιγράψουμε αναλυτικά όλες τις δράσεις και τις πρωτοβουλίες της ΕΕ στον τομέα του πολιτισμού μέχρι και σήμερα για να γίνει καλύτερα αντιληπτός ο σημαντικός ρόλος του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Από το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης μέχρι και την ανακήρυξη του 2018 ως Ευρωπαϊκό Έτος πολιτιστικής κληρονομιάς υπάρχουν ποικίλες δράσεις που είναι χρήσιμο να σταχυολογηθούν και να συγκεντρωθούν σε ένα κείμενο ώστε να συνεισφέρουμε και σε μελλοντικές έρευνες.

Σε επόμενο κεφάλαιο θα περάσουμε στην ανάλυση της Ελληνικής περίπτωσης. Θα δούμε ποιοι είναι οι επίσημοι κρατικοί φορείς άσκησης πολιτιστικής πολιτικής και πως η ελληνική πολιτεία εφαρμόζει τις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες. Θα περιγράψουμε επίσης τους μη κρατικούς φορείς άσκησης πολιτιστικής διπλωματίας και θα δούμε κατά πόσο αυτοί λειτουργούν αποτελεσματικά και καταφέρνουν να αντανακλούν τους στόχους που έχει θέσει η ελληνική κυβέρνηση σε ότι αφορά τον πολιτισμό στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής.

Τέλος, θα επιχειρήσουμε να περιγράψουμε τα προβλήματα που ταλανίζουν τη χώρα μας από πλευράς διαπολιτισμικότητας. Από τη μουσουλμανική μειονότητα στην Ανατολική Θράκη και το ζήτημα της ονομασίας των Σκοπίων μέχρι και την ενσωμάτωση των προσφυγικών πληθυσμών στην ελληνική κοινωνία η ελληνική

πολιτιστική διπλωματία θα μπορούσε να λειτουργήσει συμπληρωματικά της κλασικής διπλωματίας και να βοηθήσει την ελληνική κυβέρνηση να διαχειριστεί αποτελεσματικά αυτά τα ζητήματα.

Συνοψίζοντας η έρευνα αυτή θα εμπλουτίσει την ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία και θα προσφέρει νέες ιδέες που θα βοηθήσουν όποιον ενδιαφέρεται για τον τομέα να διευρύνει τις γνώσεις του. Η εργασία αυτή φιλοδοξεί να συγκεντρώσει σε ένα κείμενο πληροφορίες που ίσως είναι διάσπαρτες και να τις παρουσιάσει με τρόπο σαφή και κατανοητό. Τελικά μέσα από την έρευνα θα γεννηθούν νέες ιδέες που είναι ωφέλιμο να καταγραφούν.

Λέξεις-Κλειδιά:

Πολιτιστική Διπλωματία, Πολιτισμός, Διπλωματία, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση,
Πολιτιστική Κληρονομιά, Διαπολιτισμικότητα, Εξωτερική Πολιτική

Abstract

In this thesis it is going to be presented the cultural policy pursued by the European Union in the context of cultural diplomacy, as well as the description of national practices and policies in this field, with emphasis on the Greek state. The aim is to be presented the institutions, actions and initiatives at both Union and national level.

At first, we will try to analyze the basic concepts surrounding cultural diplomacy. What does culture mean and why is it so important to the states and the EU, what is cultural diplomacy and what is its difference from classical diplomacy, how can this kind of diplomacy help the EU and at what levels, and who are the cultural policy makers in the EU are some of the issues that will be analyzed in the chapters of this paper.

In the next chapter, the Greek case is the main issue of analysis. We will see who the official state bodies of cultural policy are and how the Greek state is implementing the European initiatives. We will also describe the non-state actors involved in the exercise of cultural diplomacy and will see whether they operate effectively and manage to reflect the goals of the Greek government in terms of polity in the pursuit of foreign policy.

In a separate chapter, we will outline all EU actions and initiatives in the field of culture to date to better understand the important role of culture and cultural heritage in the process of European integration. From the institution of the European Capital of Culture to the 2018 European Year of Cultural Heritage, there are a variety of actions that are useful to be grasped and put together in a text to contribute to future research.

Finally, we will try to outline the problems that our country is posing in terms of interculturalism. From the Muslim minority in Eastern Thrace and the Skopje name issue to the integration of refugee populations into Greek society, Greek cultural diplomacy could complement the classical diplomacy and help the Greek government manage these issues effectively.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ.....	10
1.1. Πολιτισμός.....	10
1.2. Διπλωματία.....	12
1.3. Πολιτιστική Διπλωματία.....	13
1.4. Διαχωρισμός μεταξύ πολιτιστικής διπλωματίας, ήπιας ισχύος και δημόσιας διπλωματίας.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	17
2.1. Υπουργείο Πολιτισμού.....	17
2.2. Υπουργείο Εξωτερικών.....	20
2.3. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.....	22
2.4. Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού - Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού.....	24
2.5. Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού.....	27
2.6. Άλλες ενδιαφέρουσες πρωτοβουλίες και φορείς.....	29
2.6.1. Οικουμενικό Πατριαρχείο.....	29
2.6.2. Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας.....	29
2.6.3. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού – Ελληνικός Κόσμος.....	30
2.6.4. Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.....	30
2.6.5. Μητροπολιτικός Οργανισμός Μουσείων Εικαστικών Τεχνών Θεσσαλονίκης –MOMus.....	31
2.7. Αποτίμηση της Ελληνικής προσπάθειας.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	32
3.1. Δημιουργική Ευρώπη.....	34
3.2. Ο Θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης.....	36
3.3. Σήμα Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	39
3.4. Ευρωπαϊκά Βραβεία για την Πολιτιστική Κληρονομιά (Europa Nostra).....	41
3.5. Άλλα βραβεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	42
3.6. Ευρωπαϊκό Έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2018.....	43
3.7. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Διεθνές Στερέωμα.....	44
3.8. Αποτίμηση της Ευρωπαϊκής Προσπάθειας.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΓΕΙΤΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΧΩΡΟ.....	46

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	49
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	54

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση και πολιτισμός. Τρεις λέξεις πάνω στις οποίες οικοδομείται η παρούσα εργασία. Γιατί ο πολιτισμός να είναι τόσο σημαντικός και γιατί αξίζει να αφιερώσουμε χρόνο στη μελέτη του; Κάθε λαός έχει αναπτύξει έναν δικό του ξεχωριστό πολιτισμό. Αξίες, συνήθειες, ήθη και έθιμα που περνούν από γενιά σε γενιά αλλά που επίσης έρχονται σε επαφή με άλλους πολιτισμούς. Δανείζονται και δανείζουν στοιχεία. Οι λαοί μεταξύ τους επικοινωνούν, ο διαπολιτισμικός διάλογος είναι αυτός που τους βοηθάει να έρθουν πιο κοντά, να κατανοήσουν ο ένας τον άλλο και να οικοδομήσουν ένα περιβάλλον αρμονικής συνύπαρξης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια ένωση κρατών και διαφορετικών πολιτισμών. Μπορεί ο πολιτισμός να μην ήταν μέσα στις αρχικές της προτεραιότητες αλλά απέκτησε μεγάλη σημασία αργότερα. Το στοίχημα για την Ένωση είναι να καταφέρει να κρατήσει αναλλοίωτα όλα αυτά τα διαφορετικά στοιχεία των πολιτισμών αλλά παράλληλα να τα κάνει να συνυπάρξουν μέσα στο πολύπλοκο οικοδόμημα της. Το ενδιαφέρον στην όλη διαδικασία είναι πως το αρχικό πρόβλημα της διαφορετικότητας σε πλεονέκτημα που θα την κάνει να ξεχωρίσει.

Και από την άλλη πλευρά η βρίσκεται η Ελλάδα. Μια χώρα με μεγάλο πολιτισμικό κεφάλαιο που όμως είναι αμφίβολο πόσο καλά αξιοποιείται αυτό το κεφάλαιο. Το ελληνικό ιδεώδες είναι παγκοσμίως γνωστό. Το σημαντικό όμως είναι να μην επαναπαυόμαστε στο παρελθόν. Σίγουρα δεν μπορούμε να το αγνοήσουμε και οφείλουμε να το σεβαστούμε, να το προωθήσουμε και να το εκμεταλλευτούμε αλλά επιβάλλεται να δημιουργήσουμε νέο κεφάλαιο και να συνεχίσουμε την ιστορία για την οποία είμαστε τόσο υπερήφανοι.

Ο πολιτισμός και η πολιτιστική διπλωματία είναι εργαλείο πολιτικής ο οποίο μπορεί να αποδειχθεί πολύ χρήσιμο. Ας δούμε λοιπόν στη συνέχεια πως χρησιμοποιείται ο πολιτισμός τόσο από την Ελλάδα όσο και από την Ευρωπαϊκή Ένωση και πως αποτελεί εργαλείο επίλυσης προβλημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1. Πολιτισμός

Πριν ξεκινήσουμε την ανάλυση του βασικού θέματος της εργασίας αυτής θα ήταν χρήσιμο να γίνει μια αναφορά στις βασικές έννοιες-κλειδιά ώστε ο αναγνώστης να τοποθετηθεί μέσα στο πλαίσιο στο οποίο θα κινηθεί όλη η εργασία. Εφόσον γίνεται λόγος για πολιτιστική διπλωματία, η πρώτη λέξη που πρέπει να αναλυθεί είναι ο «πολιτισμός». Παρακάτω, λοιπόν, παρουσιάζονται με όσο γίνεται πιο συνοπτικό και περιεκτικό τρόπο, ορισμοί που έχουν δοθεί από ακαδημαϊκούς, μελετητές του ζητήματος αλλά και από διεθνείς οργανισμούς.

Μια πρώτη ερμηνεία που χρησιμοποιείται συχνά θεωρεί τον πολιτισμό *«συλλογικό επίτευγμα που δε παγιώνεται σε αναλλοίωτες σταθερές συμπεριφορές και θεωρητικών, θεσμικών, και καλλιτεχνικών εκφράσεων. Είναι ιστορικό φαινόμενο που ακολουθεί τη δυναμική και την απροσδιοριστία των ανθρώπινων σχέσεων, δηλαδή είναι συνάρτηση της ελευθερίας και της απροκαθόριστης ωριμότητας του κάθε λογικού υποκειμένου»*.¹

Σε δεύτερη φάση ο Χριστογιάννης στο βιβλίο του για την ελληνική πολιτιστική διπλωματία δανείζεται τον όρο από την αγγλοσαξονική θεωρία σύμφωνα με την οποία *«πολιτισμός είναι ενιαίο σύνολο αξιών, ηθών, εθίμων, γνώσεων, και εμπειριών που δημιουργήθηκαν στην ιστορική εξέλιξη από ένα κοινωνικό σύνολο, φέρουν υπερατομικό και διαχρονικό χαρακτήρα και κληρονομούνται από γενιά σε γενιά»*.²

Πιο πρόσφατα διαβάζουμε ότι *«ο πολιτισμός αντιπροσωπεύει ένα σύστημα αξιών, θεσμών και δράσεων μέσα στο οποίο ο άνθρωπος αναπτύσσει την κοινωνικότητα του, την ηθική του υπόσταση, την υλική και πνευματική αισθητική του, δια μέσου του οποίου επικοινωνεί, ομιλώντας τη γλώσσα της παράδοσης»*.³

Αξίζει επίσης να αναφέρουμε ορισμούς που έχουν διατυπωθεί σε επίσημα κείμενα. Για παράδειγμα η UNESCO τοποθετήθηκε επίσημα επί του ζητήματος στην 43^η Διεθνή Διάσκεψη για την Εκπαίδευση στη Γενεύη το 1992, παρά το γεγονός ότι μπορεί να είχαν διατυπωθεί ανάλογοι ορισμοί και στο παρελθόν. Έτσι λοιπόν

¹ Γιανναράς, Χ. (2001). *Πολιτιστική Διπλωματία*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος.

² Χριστογιάννης, Γ. (2006). *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.

³ Βασιλειάδης, Ν. & Μπουτσιούκη, Σ. (2015). *Πολιτιστική Διπλωματία. Ελληνικές και Διεθνείς διαστάσεις*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

διαβάζοντας την τελική έκθεση, στο τέταρτο μέρος αυτής γράφονται τα εξής «ο πολιτισμός είναι ένα ολόκληρο σύμπλεγμα διακριτών πνευματικών, υλικών, διαλεκτικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών που ορίζουν μια κοινωνία ή μια κοινωνική ομάδα».

Εμβαθύνοντας ακόμη περισσότερο συνεχίζει λέγοντας ότι «στο σύμπλεγμα αυτό περιλαμβάνονται συνήθειες, παραδόσεις, πεποιθήσεις, τέχνες και γράμματα καθώς και τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα». Αξίζει να επισημάνουμε ότι ο πολιτισμός μιας χώρας συνδιαμορφώνεται από όσα διδασκόμαστε και από όσα κληροδοτούνται στις επόμενες γενεές μέσα από το λαϊκό πολιτισμό. Στοιχείο που το συναντάμε και σε άλλους ορισμούς και το οποίο φανερώνει το δυναμισμό του πολιτισμού είναι το ότι δεν εξαρτάται μόνο από την κληρονομιά αλλά εμπλουτίζεται και αναπτύσσεται χάρη στη δημιουργικότητα και τη μνήμη.⁴

Εν κατακλείδι διαβάζοντας κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντοπίζουμε σε διάσπαρτα σημεία απόψεις περί της έννοιας. Κάποιες μοιάζουν πιο ιδεαλιστικές και υποστηρίζουν ότι «ο πολιτισμός αποτελεί τον πυρήνα της προόδου και των πολιτισμικών επιτευγμάτων του ανθρώπου· το υλικό απ' το οποίο είναι φτιαγμένες οι ελπίδες και τα όνειρά μας, αφού διεγείρει τις αισθήσεις μας και μας προσφέρει νέους τρόπους προσέγγισης της πραγματικότητας. Αυτό είναι το στοιχείο που φέρνει κοντά τους ανθρώπους, προκαλώντας το διάλογο και εξάπτοντας πάθη, μ' έναν τρόπο που μάλλον ενώνει παρά διαιρεί».

Ενώ κάποιες άλλες πιο ρεαλιστικές και τεχνοκρατικές, διατείνονται πως «ο πολιτισμός θα πρέπει να θεωρείται σειρά διακριτών πνευματικών και υλικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν μια κοινωνία, μια κοινωνική ομάδα. Περιλαμβάνει τη λογοτεχνία και τις τέχνες, καθώς και τρόπους ζωής, συστήματα αξιών, παραδόσεις και δοξασίες...Ο πολιτισμός έχει επίσης ανθρωπολογική διάσταση. Αποτελεί τη βάση ενός συμβολικού κόσμου σημασιών, δοξασιών, αξιών και παραδόσεων που εκφράζονται μέσω της γλώσσας, της τέχνης, της θρησκείας και του μύθου. Ο πολιτισμός, ως τέτοιος, διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο στην πρόοδο του ανθρώπου και στον περίπλοκο ιστό των ταυτοτήτων και των συνηθειών των ατόμων και των κοινοτήτων»⁵.

⁴ Μπαλασσά – Φλέγκα, Ε. (2009). Δράσεις και Πολιτικές της UNESCO:Θέματα Διαπολιτισμικής Πολιτικής και Παιδείας. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2007). Ανακοίνωση σχετικά με μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης.

1.2. Διπλωματία

Με ανάλογο τρόπο πρέπει να αναζητήσουμε τον ορισμό της λέξης ‘διπλωματία’. Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τι ακριβώς πραγματεύεται η πολιτιστική διπλωματία οφείλουμε να ανατρέξουμε για ακόμη μία φορά στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία και να μελετήσουμε τους ορισμούς που έχουν δοθεί.

Διπλωματία είναι «η δεξιότητα και η ικανότητα στη διαχείριση των εξωτερικών σχέσεων μιας πολιτείας». Όταν κάνουμε χρήση του όρου ‘διπλωματία’ δηλώνουμε «το σύνολο των προσώπων και των υπηρεσιών που ασχολούνται με τις διεθνείς σχέσεις ενός κράτους». Η διπλωματία είναι επιστήμη ή τέχνη η οποία αναπτύσσεται μέσα σε ορισμένα θεσμικά πλαίσια και βοηθά ένα κράτος να αντιπροσωπεύεται σε άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς.⁶

Σε πρόσφατο άρθρο που δημοσιεύθηκε στην εγκυκλοπαίδεια Britannica διαβάζουμε πως διπλωματία είναι «οι θεσμοθετημένες μέθοδοι επηρεασμού των αποφάσεων και της συμπεριφοράς των ξένων κυβερνήσεων και των λαών τους με κύρια μέσα το διάλογο και τη διαπραγμάτευση αλλά σε καμιά περίπτωση τη χρήση βίας». Η διπλωματία εξυπηρετούσε αρχικά την επικοινωνία μεταξύ δύο κυρίαρχων κρατών σε επίσημο επίπεδο, ενώ κατά τον 20^ο αιώνα οι πρωτοποριακές διπλωματικές πρακτικές που χρησιμοποιούνταν στην Ευρώπη υιοθετήθηκαν και από άλλα κράτη του διεθνούς συστήματος.

Η διπλωματία είναι εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής των κρατών και είναι λάθος η ταύτιση των δύο. Η εξωτερική πολιτική είναι αυτή που θέτει τους στόχους του κράτους και ορίζει τα μέσα και τις στρατηγικές που θα χρησιμοποιηθούν για την επίτευξή τους.⁷ Η η εξωτερική πολιτική χρησιμοποιεί τη διπλωματία για να φέρει σε πέρας το σχέδιο που έχει χαράξει. Η διπλωματία είναι το κύριο υποκατάστατο της βίας. Όταν η χρήση βίας δεν είναι επιθυμητή αναλαμβάνει η διπλωματία να επιλύσει το εκάστοτε ζήτημα. Ακόμη και σε περιόδους πολέμου η διπλωματία μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμο εργαλείο. Μπορεί να χρησιμοποιεί τον εξαναγκασμό αλλά σε καμιά περίπτωση τη χρήση όπλων και βίας.

⁶ Γιανναράς, Χ. (2001). *Πολιτιστική Διπλωματία*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος.

⁷ Freeman, C. & Marks, S. (Ιανουάριος 2019). Diplomacy. *Encyclopædia Britannica*. Διαθέσιμο σε: <https://www.britannica.com/topic/diplomacy> (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου, 2019).

1.3. Πολιτιστική Διπλωματία

Η πολιτιστική διπλωματία είναι «η ανταλλαγή ιδεών, πληροφοριών, τέχνης και άλλων μορφών πολιτισμού μεταξύ των κρατών και των λαών τους, με σκοπό την ενίσχυση της αλληλοκατανόησης».⁸ Παράλληλα όμως, από μια άλλη σκοπιά μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η πολιτιστική διπλωματία είναι ο τρόπος να ασκήσει κανείς εξωτερική πολιτική με κύρια μέσα τον πολιτισμό και την πολιτιστική δημιουργία. Όταν η παραδοσιακή διπλωματία δεν μπορεί να επιτύχει τους στόχους που έχουν τεθεί και το εκάστοτε κράτος δεν επιθυμεί να κάνει χρήση άλλων μέσων εξωτερικής πολιτικής τότε η πολιτιστική διπλωματία είναι το κατάλληλο εργαλείο.

Σύμφωνα με τον Philip Taylor «η πολιτιστική διπλωματία είναι μία εφεύρεση των Γάλλων του ύστερου δέκατου ένατου αιώνα και αποτελεί μια κυβερνητική δραστηριότητα που επιχειρεί να παρακάμψει τις απεικονίσεις των εμπορικών μέσων, απευθυνόμενη άμεσα στους λαούς των ξένων κοινωνιών σε ένα φαινομενικά μη πολιτικό επίπεδο». Συνεχίζοντας διαβάζουμε πως κύρια εργαλεία αυτής της πρακτικής είναι «η διδασχία της γλώσσας, εκπαιδευτικές ανταλλαγές και άλλες μορφές πολιτιστικής ανταλλαγής που σε πρώτη ανάγνωση μοιάζουν αρκετά αβλαβή».⁹

Κατά συνέπεια και με βάση τα παραπάνω η πολιτιστική διπλωματία είναι μια τεχνοκρατική διαδικασία που σχεδιάζεται κυρίως από τους αξιωματούχους ενός κράτους και εφαρμόζεται τόσο από κρατικούς όσο και από μη κρατικούς φορείς. Είναι με άλλα λόγια ένα εργαλείο εξωτερικής πολιτικής. Η πολιτιστική διπλωματία είναι ένα παρεπόμενο της συμβατικής διπλωματίας. Πολύ εύστοχα, έχει διατυπωθεί πως «αν η συμβατική διπλωματία αποτύχει συχνά η πολιτιστική υποφέρει» γιατί όσο και να το επιθυμούμε δεν γίνεται να υπάρξουν πολιτιστικές επιδράσεις μεταξύ δύο χωρών όταν οι σχέσεις τους παύουν να είναι έστω και τυπικές. Ωστόσο, ακόμη και στην περίπτωση που η κλασική διπλωματία δεν επιτύχει το στόχο της αξίζει να δοκιμαστεί η πολιτιστική διπλωματία, όσο ακόμη υπάρχει πρόσφορο έδαφος.

Για να μπορέσει όμως κανείς να τη σχεδιάσει και να την εφαρμόσει θα πρέπει να αντιλαμβάνεται την έννοια του πολιτισμού σε βάθος και να κατανοεί πως εφόσον μιλάμε για εξωτερική πολιτική και αλληλεπίδραση με άλλα κράτη δεν πρόκειται για

⁸ Schneider, C. (8 Ιουλίου 2010). The Unrealized Potential of Cultural Diplomacy: “Best Practices” and What Could Be, If Only.... *The Journal of Arts Management, Law, and Society* 39, (4). Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1080/10632920903449027> (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

⁹ Taylor, P. (2004). *Πόλεμος και διεθνείς σχέσεις στην εποχή της πληροφορίας*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Περεζούς, Κ. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1997).

έναν οικουμενικό πολιτισμό αλλά για πολλούς διαφορετικούς και ξεχωριστούς πολιτισμούς με ιδιαιτερότητες και χαρακτηριστικά γνωρίσματα.¹⁰

Η άσκηση πολιτιστικής διπλωματίας είναι μια διαδικασία που κινείται και προς τις δύο κατευθύνσεις. Όπως έχει γραφτεί «*κάθε διαχειριστής του πολιτισμού διαμορφώνει με τη δράση του το αντικείμενο του και ταυτόχρονα διαμορφώνεται, συνειδητά ή ασυνείδητα, από αυτό*».¹¹ Κάθε κράτος που σέβεται τον εαυτό του και θέλει να ασκήσει σοβαρή πολιτιστική διπλωματία οφείλει να γνωρίζει τους πολιτισμούς με τους οποίους έρχεται σε επαφή και φιλοδοξεί να επηρεάσει. Διότι, είναι πιο εύκολο να οργανώσει κανείς ένα ολοκληρωμένο και σαφές πλάνο όταν γνωρίζει την πολιτική που ασκείται από την άλλη πλευρά. Ο πολιτισμός και οι τέχνες γενικότερα προσφέρουν μια εικόνα της χώρας σε όποιον θέλει να εξετάσει τις προτεραιότητες της.

Αυτό που δεν έχουμε αναφέρει μέχρι τώρα είναι οι ίδιοι οι καλλιτέχνες. Γιατί χωρίς αυτούς η όλη συζήτηση δεν θα είχε νόημα. Μπορεί η εφαρμογή της πολιτιστικής διπλωματίας να είναι μια διαχειριστική διαδικασία αλλά δεν θα είχε καμία ουσία αν δεν υπήρχε η καλλιτεχνική δημιουργία. Εδώ πρέπει να αντιληφθούμε ότι ο πολιτισμός και κάθε μορφή καλλιτεχνικής δημιουργίας δεν είναι προϊόν σχεδιασμού και προγραμματισμού. Οι καλλιτέχνες, είτε αυτοί είναι ζωγράφοι, ποιητές, μουσικοί ή ηθοποιοί πρέπει να είναι ελεύθεροι να δημιουργούν με το έργο τους ώστε στη συνέχεια αυτά τα δημιουργήματα να μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το κράτος προς όφελός του. Καλλιτέχνες και τεχνοκράτες δημιουργούν μια ιδιότυπη συμμαχία. Στο ένα άκρο η ελεύθερη έκφραση, που δεν χωρά σε καλούπια και στεγανά και στο άλλο το πρόγραμμα, το σχέδιο και το πλαίσιο αξιοποίησης αυτής της έκφρασης.

1.4. Διαχωρισμός μεταξύ πολιτιστικής διπλωματίας, ήπιας ισχύος και δημόσιας διπλωματίας

Πέρα από την ανάλυση του όρου της πολιτιστικής διπλωματίας θα ήταν χρήσιμο και συνάμα ενδιαφέρον να γίνει μια αντιδιαστολή της έννοιας με άλλες δύο παρεμφερείς. Από τη μία λοιπόν έχουμε τη δημόσια διπλωματία και από την άλλη την ήπια ισχύ, μια έννοια που πρώτος εισήγαγε ο θεωρητικός J. Nye. Ευκολά θα μπορούσε κάποιος

¹⁰Τζουμάκα, Ε. & Ανδρεάδης, Γ. (2005). *Πολιτιστική Διπλωματία: Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

¹¹ Τζουμάκα, Ε. & Ανδρεάδης, Γ. ό.π., σελ 21.

να υποστηρίξει ότι οι τρεις έννοιες δεν διαφέρουν μεταξύ τους και ουσιαστικά πραγματεύονται τα ίδια ζητήματα. Για το λόγο αυτό οφείλουμε να δώσουμε τις απαραίτητες διευκρινίσεις ώστε να αποφύγουμε οποιαδήποτε παρανόηση.

Οι τρεις έννοιες εισήχθησαν στις διεθνείς σχέσεις και χρησιμοποιούνται από τα κράτη κατά τη χάραξη της εξωτερικής τους πολιτικής. Εντούτοις, εξίσου χρήσιμες αποδείχθηκαν και σε άλλα επίπεδα διακυβέρνησης. Για παράδειγμα, περιφερειακές και τοπικές κυβερνήσεις ή ακόμη και υπερεθνικοί οργανισμοί όπως η ΕΕ τις χρησιμοποιούν στη χάραξη πολιτικής. Ωστόσο, είναι λίγες οι φορές που κάποιος προσπάθησε να αναλύσει κριτικά τη σημασία τους, συνήθως ο καθένας χρησιμοποιεί τις έννοιες κατά πως τον βολεύει.

Τα εννοιολογικά όρια της *πολιτιστικής διπλωματίας* λόγω χάρη διευρύνθηκαν κατά πολύ τα τελευταία έτη και όταν μιλάμε για πολιτιστική διπλωματία αυτή περιλαμβάνει σχεδόν κάθε δράση που σχετίζεται με την πολιτιστική συνεργασία μεταξύ των κρατών. Παλαιότερα για παράδειγμα θα διαχωρίζαμε μεταξύ πολιτιστικής διπλωματίας και πολιτιστικών σχέσεων. Η πρώτη θα λέγαμε ότι αναφέρεται στις πρακτικές που αναπτύσσονται από τις κυβερνήσεις των κρατών και απαιτεί κάποιο κεντρικό σχεδιασμό, ενώ οι πολιτιστικές σχέσεις προκύπτουν τελείως φυσικά μέσα από την επικοινωνία των λαών και χωρίς να επιδιώκουν κάποιο εξαιρετικό σκοπό.¹²

Τελικά, η πολιτιστική διπλωματία έχει αντικαταστήσει αρκετές παλαιότερες έννοιες όπως εξωτερικές ή διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις, διεθνείς πολιτιστικές ανταλλαγές, διεθνής πολιτιστική συνεργασία κ.α. Τα όρια μεταξύ όλων αυτών είναι πλέον τόσο αχνά που το περιεχόμενο τους καλύπτεται από την πιο απλή αλλά εξίσου περιεκτική έννοια της πολιτιστικής διπλωματίας.

Ο δεύτερος όρος, αυτός της *ήπιας ισχύος* χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Joseph S. Nye, Jr. και έρχεται σε αντιδιαστολή με τη χρήση σκληρής ισχύος όπως τη γνωρίζουμε. Ο Nye στο βιβλίο του, διαχωρίζει την ισχύ που γνωρίζαμε μέχρι σήμερα και η οποία αποτελείται από «καρότα και μαστίγια» (οικονομικά και στρατιωτικά μέσα) από την ήπια ισχύ που είναι ένας έμμεσος τρόπος άσκησης επιρροής και έχει να κάνει με «*την ικανότητα ενός κράτους να πείθει άλλα κράτη να επιθυμούν αυτό που το ίδιο επιθυμεί*». Η ήπια ισχύς είναι ο θαυμασμός προς τις αξίες που διέπουν ένα κράτος και η επιθυμία άλλων κρατών να φτάσουν στο ίδιο επίπεδο.¹³

¹² Arndt, R. (2007). *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. Washington, D.C.: Potomac Books, Inc.

¹³ Nye, J. (2005). *Ήπια ισχύς το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Μπαρτζινόπουλος, Ε. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2004).

Η ικανότητα αυτή ενός κράτους να ελέγχει και να καθοδηγεί τις προτιμήσεις άλλων δρώντων συνδέεται με μια απροσδιόριστη δύναμη που προέρχεται από τον πολιτισμό, τα ιδανικά, τις αξίες και το κύρος των θεσμών κάθε κράτους. Η σύγχυση δημιουργείται όταν λανθασμένα ταυτίζουμε την ήπια ισχύ με την πολιτιστική διπλωματία. Η ήπια ισχύς δεν στηρίζεται μόνο στον πολιτισμό του κράτους αλλά και στις αξίες που αυτό αντιπροσωπεύει, στις πολιτικές επιλογές που κάνει, στην γενικότερη πολιτική που ακολουθεί. Η πολιτιστική διπλωματία μπορεί να είναι πηγή ήπιας ισχύος που επιστρατεύεται στο πλαίσιο ενός γενικότερου σχεδιασμού. Επιπλέον, πρέπει να τονίσουμε ότι σε καμία περίπτωση η ήπια ισχύς δεν υποκαθιστά τη σκληρή ισχύ αλλά λειτουργεί συμπληρωματικά με αυτή.

Στα πλαίσια της εννοιολογικής επέκτασης της, η πολιτιστική διπλωματία αρκετά συχνά συνδέεται με την *δημόσια διπλωματία*. Η δημόσια διπλωματία είναι ένα είδος διπλωματίας που στοχεύει περισσότερο στην κοινωνία των πολιτών κάθε κράτους. Ξεφεύγει από το παραδοσιακό σχήμα του οποίου στόχος είναι οι κυβερνήσεις των κρατών και τοποθετεί στο στόχαστρο το δημόσιο κοινό διαφορετικών εθνικοτήτων.¹⁴ Οι διαχωριστικές γραμμές είναι αρκετά αδρές γι' αυτό και θα μπορούσαμε εύκολα να διαπιστώσουμε μια ομοιότητα ανάμεσα στους ορισμούς.¹⁵

Η δημόσια διπλωματία είναι αυτή που στηρίζεται στη μετάδοση πληροφοριών μέσα από τα ΜΜΕ. Αρχικά, ήταν το ραδιόφωνο και ο τύπος, αργότερα ήρθε η εποχή της τηλεόρασης, ενώ σήμερα την πρωτοκαθεδρία διαθέτει το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. *«Η επανάσταση των επικοινωνιών έχει αλλάξει αποφασιστικά την παραδοσιακή διπλωματία»*.¹⁶ Οι κυβερνήσεις κατανοούν ότι το δημόσιο κοινό έχει τη δύναμη να επηρεάσει γεγονότα και αποφάσεις και πως μεγάλες μάζες του πληθυσμού μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις μιας κυβέρνησης όσο ποτέ άλλοτε. Κυβερνητικές υπηρεσίες, κυβερνητικοί οργανισμοί και φορείς, καθώς ακόμη και πολιτικά πρόσωπα διαθέτουν ιστοσελίδες και λογαριασμούς σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης γνωρίζοντας ότι με αυτό τον τρόπο τα μηνύματά τους διαδίδονται γρηγορότερα. Ένα άλλο παράδειγμα δημόσιας διπλωματίας είναι τα

¹⁴ Ang, I., Raj Isar, Y. & Mar, P. (23 Ιουνίου 2015). Cultural diplomacy: beyond the national interest?. *International Journal of Cultural Policy* 21, (4). Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1080/10286632.2015.1042474> (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

¹⁵ Παρόμοιος είναι και ορισμός της πολιτιστικής διπλωματίας από τον Philip Taylor.

¹⁶ Taylor, P. ό.π.π., σελ 201.

διεθνή τηλεπικοινωνιακά μέσα όπως η παγκόσμια υπηρεσία του BBC ή η Deutsche Welle.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κράτη και οργανισμοί που επενδύουν στην πολιτιστική διπλωματία αντιμετωπίζουν την ίδια αρχική πρόκληση, τον καθορισμό του κεντρικού άξονα πολιτικής. Για να μπορέσει ένα κράτος να χαράξει μια ορθή πολιτιστική πολιτική και να ενισχύσει τα φορτία ήπιας ισχύος αλλά και το κύρος του τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο πρέπει να αναζητήσει και να ορίσει κάποιες θεμελιώδεις αξίες. Η Ελλάδα είναι η χώρα που παρά τις λάθος πολιτικές επιλογές και την κρίση πολιτικών αξιών που βιώνει τα τελευταία χρόνια συνεχίζει να έχει σημαντικούς συντελεστές ήπιας ισχύος που χρονολογούνται από την αρχαία ελληνική περίοδο.

Η Ελλάδα είναι μία σπάνια περίπτωση γιατί λόγω της γεωπολιτικής της θέσης αποτελεί το σταυροδρόμι των πολιτισμών. Με μια σύντομη ιστορική αναδρομή διαπιστώνουμε ότι στην περιοχή αναπτύχθηκαν διάφοροι πολιτισμοί οι οποίοι άφησαν το σημάδι τους στη διαμόρφωση της σύγχρονης Ελλάδας. Η αρχαία Ελλάδα και περίοδοι όπως η Ρωμαϊκή, η Βυζαντινή, η Οθωμανική έδωσαν η καθεμιά ξεχωριστά στοιχεία. Σήμερα η ελληνική πολιτεία οφείλει να αξιοποιήσει και να αναδείξει στο μέγιστο βαθμό αυτό το πολυδιάστατο και πλούσιο πολιτιστικό κεφάλαιο που διαθέτει.

2.1. Υπουργείο Πολιτισμού

Το Υπουργείο Πολιτισμού είναι ο κρατικός οργανισμός που παραδοσιακά αναλαμβάνει την πολιτιστική προβολή της Ελλάδας. Ωστόσο, σε αρκετές περιπτώσεις συνεργάζεται και χρειάζεται την βοήθεια και την υποστήριξη του Υπουργείου εξωτερικών αλλά και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Το κομμάτι αυτό γίνεται ευκολότερα αντιληπτό αν σκεφτούμε ότι το Υπουργείο Εξωτερικών διαθέτει διπλωματικούς ακόλουθους και διπλωματικές αντιπροσωπίες σε χώρες του εξωτερικού που εκπροσωπούν τη χώρα μας.

Το σημερινό Υπουργείο Πολιτισμού συστάθηκε το 1971 ως Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών με σκοπό να αποτελέσει τον βασικό κρατικό πολιτιστικό φορέα και να συγκεντρώσει τους μέχρι τότε διάσπαρτους οργανισμούς που

πρωταγωνιστούσαν στην πολιτιστική ζωή της χώρας. Ενδεικτικά μόνο αναφέρουμε ότι πριν τη σύσταση του Υπουργείου σημαντικό ρόλο κατείχαν η Στέγη Καλών Τεχνών και Γραμμάτων, το Ωδείο Αθηνών, το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, το Εθνικό Θέατρο, η Εθνική Λυρική Σκηνή, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος κ.α. Οι φορείς αυτοί συνεχίζουν να ασκούν πολιτιστική διπλωματία αλλά σε αρκετές περιπτώσεις συνεργάζονται ή εποπτεύονται από το Υπουργείο Πολιτισμού.¹⁷

Από την ίδρυση του και μέχρι το 1977 το Υπουργείο Πολιτισμού λειτουργούσε χωρίς συγκεκριμένο οργανισμό και με βάση παλαιότερες διατάξεις. Το 1977 το προεδρικό διάταγμα 941/1977¹⁸ έθεσε σε λειτουργία τον πρώτο Οργανισμό του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών. Σήμερα μετά από μια σειρά τροποποιήσεων που ακολούθησαν η λειτουργία του Υπουργείου διέπεται από το προεδρικό διάταγμα 4/2018.¹⁹

Από το παραπάνω πιο πρόσφατο επίσημο κείμενο της Κυβέρνησης μπορούμε να αντλήσουμε χρήσιμες πληροφορίες. Από τους πιο σημαντικούς στόχους του Υπουργείου, μεταξύ άλλων είναι οι εξής:²⁰

- *Η προαγωγή της επιστημονικής έρευνας, η ανεύρεση, διάσωση, προστασία, ανάδειξη και προβολή του συνόλου της πολιτιστικής κληρονομιάς.*
- *Η διάχυση των πολιτιστικών προϊόντων μεταξύ των πολιτών, η δημιουργική συμμετοχή τους στη σύγχρονη καλλιτεχνική παραγωγή και η ευαισθητοποίηση τους για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών.*
- *Η προβολή του Ελληνικού πολιτισμού παγκοσμίως και η ενθάρρυνση των διεθνών συνεργασιών στα ζητήματα που αφορούν τη διαχείριση και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.*

Για την επίτευξη της αποστολής του το Υπουργείο Πολιτισμού διαρθρώνεται από γραφεία, διευθύνσεις και γραμματείες με διαφορετικά καθήκοντα και αρμοδιότητες. Μια από τις σημαντικότερες είναι η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης.²¹ Γενικός στόχος της Διεύθυνσης είναι τόσο η παρακολούθηση όσο και η συμμετοχή και προώθηση θεμάτων σχετικών με τον πολιτισμό και τον αθλητισμό. Για το σκοπό αυτό και την καλύτερη λειτουργία της η Διεύθυνση έχει χωριστεί σε

¹⁷ Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, (2019). *Ιστορία*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

¹⁸ ΦΕΚ Α' 320/17.10.1977.

¹⁹ ΦΕΚ Α' 7/22.01.2018.

²⁰ Άρθρο 1

²¹ Ενδεικτικά βλ. Παράρτημα Ι.

δύο τμήματα, το ένα έχει αναλάβει θέματα διεθνούς εμβέλειας και το άλλο θέματα που αφορούν την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το τμήμα Διεθνών Σχέσεων²² είναι υπεύθυνο για τη συμμετοχή της χώρας σε πολιτιστικά δρώμενα. Γι' αυτό συνεργάζεται και έχει επαφές με ξένες διπλωματικές αρχές και πολιτιστικά ιδρύματα ώστε να μπορεί να παρακολουθεί και να ενημερώνεται για επίκαιρα πολιτιστικά ζητήματα σε διεθνές επίπεδο και να συνάπτει συμβάσεις για προγράμματα διμερούς και διακρατικής συνεργασίας. Ευθύνη του τμήματος Διεθνών Σχέσεων είναι η συμμετοχή και η εκπροσώπηση του Υπουργείου στην κατάρτιση προγραμμάτων πολιτιστικής πολιτικής και συνεργασίας στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών, των οργανώσεων του Απόδημου Ελληνισμού και του θεσμού της «Παγκόσμιας Πρωτεύουσας».

Το δεύτερο είναι το τμήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης,²³ το οποίο ασχολείται με τα ζητήματα πολιτισμού και αθλητισμού που γίνονται θέμα συζήτησης από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης. Αρμοδιότητα του τμήματος είναι η διαμόρφωση των ελληνικών θέσεων και προτάσεων και η προώθησή τους στα ευρωπαϊκά όργανα. Επιπλέον, το συγκεκριμένο τμήμα του Υπουργείου οφείλει να συντονίζει τις δραστηριότητες και να προβάλλει προγράμματα διακρατικής, διαπεριφερειακής συνεργασίας ή και προγράμματα όπως η «Δημιουργική Ευρώπη», ο «Ορίζοντας 2020» ή ο θεσμός της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης».

Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του λοιπόν, το Υπουργείο Πολιτισμού έχει αναλάβει μια σειρά από αρμοδιότητες, δράσεις και πρωτοβουλίες. Παρεμβάσεις του Υπουργείου για την ενίσχυση και προβολή του πολιτισμού έχουν γίνει, λόγου χάρη στο νομοθετικό κομμάτι με την ψήφιση νόμων, την κύρωση διεθνών συμβάσεων περί πολιτισμού ή ακόμη και την έναρξη δημόσιων διαβουλεύσεων στις οποίες οι διακυβευματούχοι μπορούν να εκθέσουν τις απόψεις τους για σημαντικά θέματα πριν το Υπουργείο προχωρήσει σε ψήφιση νόμου. Πιο χειροπιαστά παραδείγματα είναι η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, η συμμετοχή σε διεθνείς θεσμούς, η ίδρυση πολιτιστικών δικτύων, καθώς και η δημιουργία επιτροπών και υπηρεσιών για τη συντήρηση και προστασία των μνημείων.

Τέλος, ένα άλλο κομμάτι είναι η κριτική αποτίμηση της δράσης του Υπουργείου. Η αποτελεσματικότητα και η συνέχεια όλων αυτών των δράσεων δεν είναι δεδομένη και συχνά μπορούμε να εντοπίσουμε δυσλειτουργικές πολιτικές. Ωστόσο, το ζήτημα

²² Άρθρο 5,3α.

²³ Άρθρο 5,3β.

αυτό θα αναλυθεί σε επόμενο στάδιο καθώς στο παρόν κεφάλαιο βασικός στόχος είναι να παρουσιασθούν οι δράσεις και οι αρμοδιότητες του κάθε φορέα.

2.2. Υπουργείο Εξωτερικών

Με το αντικείμενο της πολιτιστικής πολιτικής, σε επίπεδο πολιτείας πέρα από το Υπουργείο Πολιτισμού (Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης), ασχολούνται το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (Διεύθυνση Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων) και το Υπουργείο Εξωτερικών (Ε1 Διεύθυνση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων).

Η αρμοδιότητα του Υπουργείου Εξωτερικών στον πολιτιστικό τομέα προκύπτει από τον κώδικα του οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών, ο οποίος ψηφίστηκε με το νόμο 3566/2007.²⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 5 αυτού αρμοδιότητα του Υπουργείου Εξωτερικών μεταξύ άλλων είναι:

- *Η παρακολούθηση των διμερών και διεθνών πολιτικών, οικονομικών, πολιτιστικών και άλλων θεμάτων, καθώς και ζητημάτων διεθνούς ασφάλειας, η ενημέρωση της Κυβέρνησης και η διατύπωση εισηγήσεων επ' αυτών*
- *Η ανάπτυξη των διεθνών πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων της Ελλάδας*
- *Η διεθνής προβολή της Ελλάδας, του ελληνικού πνεύματος και πολιτισμού.*

Ειδικότερα το Υπουργείο Εξωτερικών αποτελείται από επιμέρους διευθύνσεις. Με βάση το προεδρικό διάταγμα Νο 61/2006²⁵ αρμόδια για θέματα πολιτιστικής προβολής είναι η *Ε' Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικών, Θρησκευτικών και Προξενικών Υποθέσεων*,²⁶ η οποία έχει υπό τον έλεγχο της την *Ε1 Διεύθυνση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων*. Η *Ε' Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικών, Θρησκευτικών και Προξενικών Υποθέσεων* έχει υπό την ευθύνη της το συντονισμό των εργασιών τόσο της *Ε1 Διεύθυνσης Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων* όσο και των υπολοίπων που υπάγονται σε αυτή και ασχολούνται με πολιτιστικές, θρησκευτικές και προξενικές υποθέσεις.

²⁴ ΦΕΚ Α' 117/05.06.2007.

²⁵ ΦΕΚ Α' 66/30.03.2006.

²⁶ Για την πλήρη διάρθρωση της *Ε' Γενικής Διεύθυνσης Πολιτιστικών, Θρησκευτικών και Προξενικών Υποθέσεων* βλ. Παράρτημα ΙΙ.

Η Ε' Γενική Διεύθυνση εργάζεται για την προάσπιση και προαγωγή των εθνικών συμφερόντων στους τομείς δράσης της καθώς και για την εξασφάλιση της πολιτιστικής προβολής της χώρας. Για το λόγο αυτό σε συνεργασία με τα άλλα συναρμόδια Υπουργεία μελετά και υποβάλλει προτάσεις για τη λήψη των απαραίτητων μέτρων. Επιπλέον, η Ε' Γενική Διεύθυνση παρακολουθεί και μελετά πολιτιστικές και θρησκευτικές υποθέσεις που αφορούν ξένες χώρες ώστε να εκτιμήσει τη θέση τους στη διεθνή κοινότητα και να διαμορφώσει την κατάλληλη πρόταση πολιτικής για την Ελλάδα.²⁷

Αναλυτικότερα, υπεύθυνη για «τη γενική πολιτιστική πολιτική της Ελλάδας στο εξωτερικό και την προβολή του ελληνικού πνεύματος και πολιτισμού στο διεθνές πεδίο» είναι η Ε1 Διεύθυνση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων. Οι αρμοδιότητες της όπως προκύπτουν από το σχετικό προεδρικό διάταγμα²⁸ είναι οι εξής:

- Η διαπραγμάτευση και υπογραφή Μορφωτικών Συμφωνιών και συμφωνιών πολιτιστικής συνεργασίας με ξένα Κράτη.
- Η διαπραγμάτευση και υπογραφή των Μορφωτικών Προγραμμάτων με ξένα Κράτη
- Η παρακολούθηση της εκτέλεσης των Μορφωτικών Προγραμμάτων και πολιτιστικής συνεργασίας όπως και η πραγματοποίηση πολιτιστικών ανταλλαγών εκτός Προγραμμάτων καθώς και η παρακολούθηση της δραστηριότητας των Πολιτιστικών και Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Επιτροπών
- Οι υποτροφίες
- Οι σχέσεις της Ελλάδας με την UNESCO
- Οι παρακολούθηση των σχέσεων της Ελλάδας με τις άλλες Χώρες στον τομέα της επιστημονικής έρευνας και τεχνολογίας.

Για να μπορεί όμως τα εκτελεί ευκολότερα τις αρμοδιότητες της οι εργασίες της Ε1 Διεύθυνσης έχουν κατανεμηθεί σε επιμέρους τμήματα τα οποία είναι τα εξής:²⁹

- Τμήμα Μορφωτικών Συμφωνιών και Προγραμμάτων
- Τμήμα Διμερούς και διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας
- Τμήμα UNESCO
- Τμήμα Πολιτιστικών και Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Επιτροπών

²⁷ ΦΕΚ Α' 177/28.07.1998.

²⁸ Άρθρο 38,2.

²⁹ Άρθρο 39.

Απλούστερα, η Ε1 Διεύθυνση υποστηρίζει, ενισχύει και συχνά συνδιοργανώνει εκδηλώσεις και δράσεις πολιτιστικού περιεχομένου με στόχο την προβολή της χώρας στο εξωτερικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν «οι ημέρες ελληνικού κινηματογράφου». Πρόκειται για φεστιβάλ που διοργανώνεται σε διάφορες ξένες χώρες και στο οποίο προβάλλονται ταινίες μεγάλου αλλά και μικρού μήκους ώστε λαοί ξένων χωρών να έρθουν σε επαφή με Έλληνες δημιουργούς -ηθοποιούς και σκηνοθέτες- και να γνωρίσουν διαφορετικές προσεγγίσεις ποικίλων κοινωνικών ζητημάτων.

Μια άλλη αξιοσημείωτη δράση της Ε1 Διεύθυνση του Υπουργείου Εξωτερικών είναι η ενίσχυση εκδηλώσεων που διοργανώνονται σε σημαντικές ημερομηνίες όπως για παράδειγμα η 28^η Οκτωβρίου, η 9^η Μαΐου ως ημέρα της Ευρώπης ή τα 100 χρόνια από το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Τέτοιες επετειακές ημερομηνίες είναι και οι διάφορες παγκόσμιες ημέρες στις οποίες το Υπουργείο Εξωτερικών συνδράμει στην προβολή του ελληνισμού. Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε πρωτοβουλίες που έχουν να κάνουν με έκδοση έντυπου υλικού όπως η κατάρτιση μιας βάσης δεδομένων στην οποία συγκεντρώνονται οι βέλτιστες πρακτικές στον τομέα του διαπολιτισμικού διαλόγου, η καταγραφή όλων των Ελλήνων υποτρόφων σε ξένα πανεπιστημιακά ιδρύματα ή η έκδοση σε συνεργασία με το Υπουργείο Εσωτερικών ενός χρηστικού οδηγού για το θεσμό των αδελφοποιήσεων.

2.3.Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Μπορεί να μην μας περνάει από το μυαλό αλλά το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων έχει και αυτό αρμοδιότητα στην άσκηση πολιτιστικής πολιτικής και προβολής της Ελλάδας στο εξωτερικό.³⁰ Το συγκεκριμένο Υπουργείο είναι υπεύθυνο για τη διαπαιδαγώγηση των Ελλήνων, την ηθική και πνευματική αγωγή τους, την καλλιέργεια σε αυτούς βασικών αρχών και την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης.³¹ Από τη στιγμή λοιπόν, που υπάρχουν Έλληνες πέρα από τα γεωγραφικά σύνορα της χώρας μας το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων οφείλει να μεριμνά και γι' αυτούς ώστε οι Έλληνες της ομογένειας να μην ξεχνούν την καταγωγή τους και ταυτόχρονα να γίνονται οι ίδιοι πρεσβευτές της χώρας στο εξωτερικό.

³⁰ ΦΕΚ Α 31/23.02.2018.

³¹ Άρθρο 1.

Η αρμόδια γι' αυτό το σκοπό διεύθυνση είναι η *Γενική Διεύθυνση Διεθνών, Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*.³² Ευθύνη της διεύθυνσης είναι να παρακολουθεί και να ρυθμίζει θέματα παιδείας τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο αλλά και να φροντίζει για την διάδοση της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό. Επιπρόσθετα, οφείλει να μεριμνά και να υποστηρίζει τη λειτουργία σχολείων στα οποία φοιτούν οι ομογενείς και τέλος, τα διαπολιτισμικά και τα ευρωπαϊκά σχολεία.

Η παιδαγωγική, επιστημονική και διοικητική υποστήριξη της εκπαίδευσης των ομογενών και η προώθηση της ελληνικής παιδείας σημαίνει κατά συνέπεια μετάδοση των ελληνικών προτύπων, ηθών, εθίμων και του τρόπου ζωής σε ξένες κοινωνίες και παρουσία του ελληνικού πολιτισμού σε άλλες χώρες. Η υπαγόμενη στην παραπάνω Γενική Διεύθυνση *Διεύθυνση Παιδείας Ομογενών, Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Ευρωπαϊκών και Μειονοτικών Σχολείων* ρυθμίζει θέματα που έχουν να κάνουν με τη λειτουργία των σχολείων στο εξωτερικό.³³ Για παράδειγμα φροντίζει για τη δωρεάν διάθεση βιβλίων και εκπαιδευτικού υλικού, για τη διοικητική στελέχωση των σχολείων, την αναγνώριση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό και τη συνεργασία με τα άλλα συναρμόδια υπουργεία για την προβολή και προώθηση της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Επειδή όμως η εκπαίδευση αποτελεί τομεακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θα μπορούσε να απουσιάζει από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων μια αντίστοιχη διεύθυνση που να παρακολουθεί τις εξελίξεις της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ένωση αλλά και να εργάζεται για την προαγωγή της εθνικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε άλλους Διεθνείς οργανισμούς. Ο λόγος για τη *Διεύθυνση Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων* που είναι η δεύτερη υπαγόμενη Διεύθυνση στη *Γενική Διεύθυνση Διεθνών, Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*. Στη δικαιοδοσία της ανήκει η παρακολούθηση της ευρωπαϊκής πολιτικής για την εκπαίδευση και θεμάτων εκπαίδευσης σε άλλους Διεθνείς οργανισμούς, ο ορισμός εκπροσώπων στα ευρωπαϊκά όργανα και η συμμετοχή του Υπουργείου σε Διεθνείς Οργανισμούς που

³² Για την πλήρη διάρθρωση της Γενικής Διεύθυνσης Διεθνών, Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης βλ. Παράρτημα III.

³³ Άρθρο 46.

έχουν σχέση με την εκπαίδευση, η προώθηση σχεδίων για την προαγωγή της εθνικής πολιτικής και η διοργάνωση και συμμετοχή σε ημερίδες και συνέδρια.³⁴

2.4. Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού - Συμβούλιο

Απόδημου Ελληνισμού

*«Οι όροι απόδημος ελληνισμός ή ελληνισμός της διασποράς ή ελληνική ομογένεια αναφέρονται στους πολυάριθμους ελληνικούς πληθυσμούς, που έχουν εγκατασταθεί σε πολυάριθμες ανά την υφήλιο χώρες και είναι πλέον πολίτες των χωρών αυτών».*³⁵ Οι απόδημοι Έλληνες έχουν αποκτήσει την υπηκοότητα των χωρών στις οποίες κατοικούν και στις περισσότερες των περιπτώσεων έχουν αφομοιωθεί τόσο γλωσσικά όσο και πολιτιστικά.

Ο καθηγητής Α. Ι. Κοντής σε μια έρευνα που διεξήγαγε για το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών το 1997 δίνει έναν πιο εμπλουτισμένο ορισμό για την ελληνική διασπορά. Μια πρώτη προσέγγιση ονομάζει αποδημία την μετακίνηση Ελλήνων υπηκόων από την Ελλάδα στο εξωτερικό ανεξάρτητα από την αιτία. Ωστόσο, ο καθηγητής συμπεριλαμβάνει στους απόδημους Έλληνες και τις «ιστορικές ελληνικές μειονότητες», όπως για παράδειγμα οι Έλληνες της Βόρειας Ηπείρου. Επομένως, μετά από αυτή τη διευκρίνιση ορίζει ως ελληνική διασπορά *«άτομα τα οποία διαμένουν εκτός των ορίων της επικράτειας του ελληνικού κράτους τουλάχιστον πάνω από ένα έτος και, είτε είναι ιστορική μειονότητα στη χώρα της αλλοδαπής, είτε μετοίκησαν στη χώρα αυτή για οποιονδήποτε λόγο, χαρακτηρίζονται από τα αντικειμενικά γνωρίσματα: γλώσσα, θρησκεία, ιστορία, λογοτεχνία, πολιτισμό, καταγωγή ή/και τα υποκειμενικά γνωρίσματα - συνείδηση του ανήκειν - του ελληνικού έθνους».*³⁶

Τα αίτια που οδηγούν σε μετανάστευση πληθυσμών διαφέρουν από χώρα σε χώρα και από περίοδο σε περίοδο. Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάποιο συλλογικό τραύμα ή οι μαζικές εκτοπίσεις πληθυσμών ή ακόμη το εμπόριο και η αναζήτηση εργασίας είναι κάποιοι παράγοντες που οδηγούν στη μετακίνηση πληθυσμών από μια χώρα σε άλλη. Αυτό όμως που έχει ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι το αίτιο μετακίνησης αποτελεί συχνά και ένα παράγοντα συνοχής των αποδημούντων στο εξωτερικό. Συνεπώς, παρατηρούμε ότι οι απόδημοι Έλληνες

³⁴ Άρθρο 48.

³⁵ Βασιλειάδης, Ν. & Μπουτσιούκη, Σ., όπ.π., σελ 39.

³⁶ Κόντης, Α. (1997). Η έρευνα στην Ελλάδα για τον ελληνισμό της διασποράς. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*. 92. Διαθέσιμο σε: <http://dx.doi.org/10.12681/grsr.705>.

τείνουν να δημιουργούν ομάδες, να συσπειρώνονται και να αναπτύσσουν θεσμούς στην προσπάθεια τους να διατηρήσουν την επαφή τους με την πατρίδα.

Δημιουργούνται έτσι ποικίλα δίκτυα αποδήμων που στόχο έχουν τη διατήρηση της επαφής με την χώρα προέλευσης ενώ από την άλλη λειτουργούν και ως ένα μέσο προβολής του ελληνικού, εν προκειμένω, πολιτισμού στο εξωτερικό. Τα δίκτυα αυτά μπορεί να είναι οργανωμένοι θεσμοί ή άτυπες ομάδες και οφείλονται σε κάποιο στοιχείο που οι Έλληνες του εξωτερικού έχουν κοινό. Για παράδειγμα ένα συνηθισμένο δίκτυο αποδήμων στο εξωτερικό έχει ως σημείο αναφοράς την ελληνορθόδοξη εκκλησία. Το δίκτυο αυτό δημιουργήθηκε από την ανάγκη των Ελλήνων του εξωτερικού να ασκήσουν την πίστη τους. Έτσι, οικοδομούνται ναοί που υπάγονται σε ένα από τα Πατριαρχεία και εντάσσονται στην πλούσια λίστα των ναών της ελληνορθόδοξης εκκλησίας.

Ένα δεύτερο δίκτυο αποτελούν οι διάφορες μορφές αυτοοργάνωσης των αποδήμων. Παραδείγματος χάρη, μια πρώτη βαθμίδα οργάνωσης είναι η κοινότητα η οποία αποτελείται από Έλληνες που διαμένουν σε μια πόλη ή σε μια ευρύτερη περιοχή. Η κοινότητα με τη σειρά της προσπαθεί είτε άμεσα είτε έμμεσα να ιδρύσει σχολεία και πολιτιστικά σωματεία που θα είναι ως ένα βαθμό συνδεδεμένα με τη μητρόπολη. Η ομοσπονδία είναι η δεύτερη βαθμίδα οργάνωσης, περιλαμβάνει κοινότητες και συλλόγους, ενώ ακολουθούν και άλλες μορφές όπως εθνικοτοπικοί σύλλογοι, αθλητικά σωματεία ή οργανώσεις νεολαίας.

Μια εξίσου ενδιαφέρουσα ομάδα μεταναστών αποτελούν οι μορφωμένοι επιστήμονες που επιλέγουν χώρες του εξωτερικού για να σπουδάσουν, να εργαστούν και να ζήσουν καθώς συχνά οι δυνατότητες έρευνας και αποκατάστασης στην Ελλάδα είναι περιορισμένες. Το δίκτυο των επιστημόνων μας ενδιαφέρει γιατί όπως όλοι οι αποδημούντες μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα με τη μητρόπολη. Μόνο που σε αυτή την περίπτωση λόγω του αρκετά υψηλού μορφωτικού επιπέδου οι Έλληνες επιστήμονες συμβάλλουν στην προώθηση της διεπιστημονικότητας.

Σε ότι αφορά την πολιτιστική διπλωματία οι απόδημοι Έλληνες είναι φορείς της ελληνικής κουλτούρας, του τρόπου ζωής, των ηθών και των εθίμων. Στόχος της Ελληνικής Πολιτείας είναι να διατηρήσει όσο γίνεται το ελληνικό στοιχείο στις ζωές όλων αυτών των ανθρώπων. Οι απόδημοι είναι ένας τρόπος προβολής της χώρας μας στο εξωτερικό. Οι άνθρωποι αυτοί αλληλοεπιδρούν καθημερινά με τους πολίτες της χώρας στην οποία διαβιούν, προωθώντας τον διαπολιτισμικό και διαθρησκευτικό διάλογο. Αυτό έγινε αντιληπτό από τους κρατικούς φορείς οι οποίοι μερίμνησαν για

τον απόδημο ελληνισμό με την προσθήκη σχετικού άρθρου στο σύνταγμα του 1975 το οποίο διατηρείται ακόμη και σήμερα.³⁷ Ενώ από το 1983 υπεύθυνη για θέματα απόδημου ελληνισμού είναι η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού η οποία βρίσκεται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εξωτερικών.

Η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού με τη δημιουργία της αποτέλεσε τον φορέα στον οποίο μπορούσαν να απευθυνθούν οι απόδημοι. Η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού διοργανώνει εκδηλώσεις στις οποίες συμμετέχουν φορείς των ομογενών, ενισχύει οικονομικά τις ομογενειακές οργανώσεις, συνεργάζεται και μεταφέρει τα αιτήματα των Ελλήνων του εξωτερικού στην Ελληνική Πολιτεία. Ωστόσο, σταθερή αξίωση των αποδήμων αποτελούσε η ίδρυση του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού το οποίο συστάθηκε τελικά το 1995.³⁸

Η νομοθετική πράξη στην οποία βασίζεται σήμερα η λειτουργία του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού είναι ο νόμος 3480/2006.³⁹ Διαβάζοντας το προαναφερόμενο κείμενο υπογραμμίζουμε μερικά από τα κύρια σημεία του. Από τα πρώτα κιόλας άρθρα διαφαίνεται ο γνωμοδοτικός, εισηγητικός και υποστηρικτικός του ρόλος.⁴⁰ Αυτό σημαίνει ότι το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού δεν προσπαθεί να επικαλύψει τη δράση των ομογενειακών δικτύων αλλά στόχος του είναι να υποστηρίξει τη δράση τους. Αξιοπρόσεκτο επίσης είναι ότι στα μέλη, πέρα των άλλων, εντάσσονται και οι Ελληνοκύπριοι ομογενείς.⁴¹

Επιπλέον, τα όργανα⁴² του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού είναι τα εξής τέσσερα: α) τα Συντονιστικά Συμβούλια των Περιφερειών,⁴³ β) οι Περιφερειακές Συνελεύσεις, γ) η Τακτική Συνέλευση, δ) το Προεδρείο. Τα Συντονιστικά Συμβούλια των Περιφερειών συνέρχονται μία φορά ετησίως και είναι υπεύθυνα για την υποβολή

³⁷ ΦΕΚ Α' 120/27.06.2008, Άρθρο 108: 1. Το Κράτος μεριμνά για τη ζωή του απόδημου ελληνισμού και τη διατήρηση των δεσμών του με τη μητέρα Πατρίδα. Επίσης μεριμνά για την παιδεία και την κοινωνική και επαγγελματική προαγωγή των Ελλήνων που εργάζονται έξω από την επικράτεια. 2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την οργάνωση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού, που έχει ως αποστολή του την έκφραση όλων των δυνάμεων του απανταχού ελληνισμού.

³⁸ Η ίδρυση και λειτουργία του νομοθετήθηκε με τις διατάξεις του Ν. 1867/89 (άρθρο 18) και του Προεδρικού Διατάγματος 196/13 Ιούνιος 1995.

³⁹ ΦΕΚ Α' 161/02.08.2006.

⁴⁰ Άρθρο 1.

⁴¹ Άρθρο 2,1.

⁴² Άρθρο 3.

⁴³ Άρθρο 4. Οι επτά περιφέρειες από τις οποίες συγκροτείται το Σ.Α.Ε είναι οι εξής: Καναδάς, ΗΠΑ, Κεντρική – Νότιος Αμερική, Ευρώπη (εκτός χωρών πρώην Ε.Σ.Σ.Δ), χώρες πρώην Ε.Σ.Σ.Δ (εκτός όσων είναι κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης), Ωκεανία – Άπω Ανατολή, Αφρική – Μέση Ανατολή.

εισηγήσεων και προτάσεων στο Προεδρείο το οποίο με τη σειρά του θα τις μεταβιβάσει στη Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού ώστε να ληφθούν υπόψη από τον αρμόδιο Υπουργό. Οι Περιφερειακές Συνελεύσεις αντίθετα συγκαλούνται κάθε δύο έτη με ευθύνη του Συντονιστικού Συμβουλίου. Η Τακτική Συνέλευση συνεδριάζει κάθε τέσσερα έτη και υπεύθυνο όργανο για τη διεξαγωγή της είναι το Προεδρείο. Το Προεδρείο τέλος οφείλει, μεταξύ άλλων εξίσου σημαντικών καθηκόντων, να προωθεί τους στόχους του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού και να γνωμοδοτεί για σχέδια νόμων που αφορούν τους απόδημους.

2.5. Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού

Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού δεν θα μπορούσε να λείπει από την παρουσίαση των φορέων που ασκούν πολιτιστική διπλωματία στην Ελλάδα. Με την σύσταση του το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού φιλοδοξούσε να γίνει ο κεντρικός φορέας άσκησης πολιτιστικής διπλωματίας. Η αρχική ονομασία του ιδρύματος το 1992 ήταν «Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού» και η χρονική περίοδος ίδρυσης του συμπίπτει με τη διάλυση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, την εμφάνιση νέων κρατών και την αρχή αυτού που κατέληξε να ονομάζεται «Μακεδονικό ζήτημα».⁴⁴ Η χώρα βρέθηκε στη μέση των αναταραχών και η Ελληνική Πολιτεία θέλησε με αυτό τον τρόπο να τοποθετηθεί στο ασταθές υποσύστημα των Βαλκανίων και της ευρύτερης περιοχής και μέσα από τη προβολή του Ελληνικού πολιτισμού να γίνει παράδειγμα για τους γείτονες.

Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού προηγήθηκε της ίδρυσης των άλλων φορέων, γι' αυτό και στην αρχή οι δραστηριότητες του ήταν αρκετά εκτεταμένες. Στην πορεία αρκετές από τις αρμοδιότητες του μεταπήδησαν στο Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού και στα Υπουργεία Εξωτερικών και Πολιτισμού. Ιδρυτικά μέλη υπήρξαν άνθρωποι μορφωμένοι και διανοούμενοι που ασχολούνταν με τις τέχνες και τα γράμματα. Ενώ, εύκολα μπορούμε να αντιληφθούμε ότι πρότυπο του Ελληνικού Ιδρύματος αποτέλεσαν άλλα αντίστοιχα ιδρύματα του εξωτερικού όπως το Γαλλικό Ινστιτούτο, το Βρετανικό Συμβούλιο κ.α. Γι' αυτό άλλωστε και το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού φρόντισε από την αρχή να ιδρύσει παραρτήματα σε χώρες που είχαν ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα όπως η Οδυσσός, η Αλεξάνδρεια, η Νέα Υόρκη, το Βερολίνο, το Παρίσι και το Λονδίνο.

Στον αρχικό προγραμματισμό του Ιδρύματος προβλέπονταν μια σειρά από δραστηριότητες προβολής του ελληνικού πολιτισμού και διασφάλισης της ελληνικής

⁴⁴ Τζουμάκα, Ε. & Ανδρεάδης, Γ. όπ.π., σελ 202.

πολιτιστικής ταυτότητας. Την πρώτη περίοδο λειτουργίας δόθηκε έμφαση στην παράδοση και στην κληρονομιά, ώστε να διαλυθούν τυχόν αμφισβητήσεις της πολιτιστικής ταυτότητας των Ελλήνων. Παρ' όλα αυτά, στον απολογισμό των πρώτων ετών σημειώθηκαν σημαντικές σπατάλες χρημάτων και άρχισε μια σειρά μεταρρυθμίσεων. Μια από αυτές ήταν και η αλλαγή της ονομασίας από «Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού» σε «Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού». Αλλαγή που υποδηλώνει ότι πρόκειται για έναν ελληνικό φορέα που ενδιαφέρεται και μεριμνά για τον πολιτισμό στο σύνολο του και δεν προβαίνει σε περιφρονήσεις και περιχαρακώσεις. Αντίστοιχα, οι προσπάθειες και οι δράσεις επικεντρώνονται στη δημιουργία πολιτιστικών αγαθών και στην προώθηση της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού συμμετέχει σε Ευρωπαϊκές δράσεις, συνεργάζεται με άλλους πολιτιστικούς φορείς και οργανώνει εκδηλώσεις όπως εκθέσεις, θεατρικές παραστάσεις, διαλέξεις και συναυλίες. Διαδίδει την ελληνική γλώσσα με τη διδασκαλία της στα διάφορα παραρτήματα, την παροχή έντυπου και μη υλικού καθώς και με παρουσιάσεις βιβλίων και συγγραφέων σε διεθνείς εκθέσεις.⁴⁵ Αξιίζει να σημειώσουμε ότι το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού είναι μέλος στο European Union of National Institutes for Culture (EUNIC) και στο Anna Lindh Foundation. Ενώ, αξιόλογοι συνεργάτες είναι μουσεία, βιβλιοθήκες, πανεπιστημιακές έδρες ελληνικών σπουδών, πρεσβείες και μουσεία.

Παρά το αρχικό θετικό κλίμα η πορεία του Ιδρύματος στο χρόνο φαίνεται να είναι καθοδική. Ενώ ξεκίνησε με ένα μεγαλόπνοο σχέδιο τελικά διάφορες δυσλειτουργίες, η έλλειψη στόχου-οράματος και καθοδήγησης, η απουσία κατευθύνσεων και η αδυναμία συνεργασίας με άλλους συναρμόδιους φορείς το οδήγησαν σε τέλμα.

2.6. Άλλες ενδιαφέρουσες πρωτοβουλίες και φορείς

2.6.1. Οικουμενικό Πατριαρχείο⁴⁶

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο αποτελεί άλλη μία κοιτίδα πολιτισμού. Μπορεί κάποιος να το θεωρούν ένα ακόμη πολιτιστικό φορέα ωστόσο μέσω του Πατριαρχείου εκφράζεται ο ορθόδοξος ελληνισμός. Εδρεύει στην Κωνσταντινούπολη και με τη δράση του φροντίζει για τη διάδοση της ορθόδοξης παράδοσης και του

⁴⁵ Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού. (2019). *Το ΕΙΠ*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

⁴⁶ Οικουμενικό πατριαρχείο. (2019). *Σύντομο ιστορικό σημείωμα περί του Οικουμενικού Πατριαρχείου*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

διαθησκευτικού διαλόγου. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε την ιδιαίτερη γεωστρατηγική θέση του. Βρίσκεται σε μια περιοχή όπου υπάρχουν τόσο ορθόδοξοι γείτονες με τους οποίους μοιραζόμαστε κοινά στοιχεία, ήθη, έθιμα και παραδόσεις, όσο και μουσουλμάνοι με τους οποίους επιθυμούμε να διατηρούμε επαφές και να συνυπάρχουμε ειρηνικά. Η εκμάθηση της ορθόδοξης αιογραφίας, η βυζαντινή μουσική, οι ορθόδοξοι ναοί, οι πανεπιστημιακές έδρες αποτελούν παραδείγματα μετάδοσης του ορθόδοξου πολιτισμού. Ένα αξιοπρόσεκτο παράδειγμα πολιτιστικής διπλωματίας είναι η διατήρηση του «υγιούς εθνικισμού» των λαών της βαλκανικής χερσονήσου. Μπορεί σε κάποιες χώρες να υπάρχουν χριστιανοί ορθόδοξοι αλλά αυτοί έμαθαν το χριστιανισμό στη γλώσσα τους και διεκδίκησαν την εθνική τους αυτοτέλεια χωρίς εμπόδια.

2.6.2. Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας⁴⁷

Το Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας αποτελεί ελληνικό ερευνητικό κέντρο το οποίο εδρεύει εκτός των ελληνικών συνόρων. Ιδρύθηκε το 1951 μετά από πολιτιστική συμφωνία η οποία υπογράφηκε μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Στα επόμενα χρόνια η ελληνική πολιτεία δώρισε στο ίδρυμα την κινητή και ακίνητη περιουσία της ελληνικής κοινότητας στη Βενετία. Γι' αυτό και το Ινστιτούτο διαθέτει αρχιτεκτονικά μνημεία με σημαντική πολιτιστική διάσταση, εικόνες, σκεύη λατρείας και αρκετές συλλογές χειρόγραφων. Κύριος στόχος του είναι η έρευνα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής ιστορίας και ιδιαίτερα των ελληνικών περιοχών υπό ρωμαϊκή κυριαρχία. Για το σκοπό αυτό παρέχει υποτροφίες, στέγη και μηνιαία αποζημίωση σε ερευνητές που επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους.

2.6.3. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού – Ελληνικός Κόσμος⁴⁸

Το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού αποτελεί πολιτιστικό φορέα ο οποίος ιδρύθηκε μετά από ιδιωτική πρωτοβουλία. Εδρεύει στην Αθήνα από το 1993 και στόχος του είναι η διάδοση της ελληνικής ιστορίας, η συμμετοχή του ελληνικού πολιτισμού στην εξέλιξη των πολιτισμών και η συνειδητοποίηση της οικουμενικής διάστασης του ελληνισμού. Στο πλήθος των δραστηριοτήτων του συγκαταλέγονται εκθέσεις,

⁴⁷ Υπουργείο Εξωτερικών. (2019). *Εποπτευόμενοι οργανισμοί, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

⁴⁸ Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. (2019). *Το ίδρυμα, σκοπός*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες, θερινή κατασκήνωση για την δημιουργική απασχόληση παιδιών 5-12 ετών, συμμετοχή σε διεθνείς διοργανώσεις.

2.6.4. Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος

Μια πιο πρόσφατη αλλά εξίσου αξιόλογη πρωτοβουλία είναι η ίδρυση του Κέντρου Πολιτισμού Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος. Πρόκειται για «ένα δημόσιο χώρο, με ελεύθερη πρόσβαση και διαπλαστική συμμετοχή του κοινού σε ένα πλήθος πολιτιστικών, εκπαιδευτικών, αθλητικών, περιβαλλοντικών και ψυχαγωγικών εκδηλώσεων και δράσεων». ⁴⁹ Η ιδέα για τη δημιουργία του Κέντρου είναι αρκετά παλιά και γεννήθηκε κατόπιν αιτήματος της Εθνικής Βιβλιοθήκης προς το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος να χρηματοδοτήσει τη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων. Παράλληλα, το Ίδρυμα σχεδίαζε να υποστηρίξει και την Εθνική Λυρική Σκηνή με την ανακαίνιση των εγκαταστάσεων της, όπως και να δημιουργήσει ένα εκπαιδευτικό και πολιτιστικό χώρο.

Τελικά, μετά από χρόνια σχεδιασμών και διαβουλεύσεων με την ελληνική πολιτεία ψηφίστηκε ο νόμος 3785 -7.08.2009- σύμφωνα με τον οποίο προβλέπεται «Υπερτοπικός Πόλος πολιτισμού, αθλητισμού και αναψυχής», που περιλαμβάνει «τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και πάρκο πρασίνου με χαρακτήρα εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και αναψυχής και Δημοτικό Πάρκο-Αθλητικοί χώροι» ⁵⁰

Το Κέντρο άνοιξε τις πόρτες του στο κοινό το 2016 και από τότε φιλοξενεί και οργανώνει πλήθος δραστηριοτήτων για όλες τις ηλικίες που σχετίζονται με τον αθλητισμό, τον πολιτισμό, τη μάθηση, το περιβάλλον, την επιχειρηματική ανάπτυξη κ.α. Ενδεικτικό της επιτυχίας του Κέντρου είναι η αύξηση της επισκεψιμότητας του, για παράδειγμα το 2018 οι επισκέπτες ξεπέρασαν τα 5εκ.

2.6.5. Μητροπολιτικός Οργανισμός Μουσείων Εικαστικών Τεχνών Θεσσαλονίκης –MOMus

Το MOMus αποτελεί συνεργασία πέντε μουσείων που δημιουργήθηκε το 2018 υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού.

⁴⁹ Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. (2019). *Γνώρισε το ΚΠΙΣΤ*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

⁵⁰Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. Όπ.π.

Στη Θεσσαλονίκη

- το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης - Συλλογή Κωστάκη,
- το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης - Συλλογές Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης και Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης,
- το Μουσείο Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης και
- το Πειραματικό Κέντρο Τεχνών.

Στην Αθήνα

- Το Μουσείο Άλεξ Μυλωνά.

Στόχος του νέου οργανισμού είναι η προβολή και η ανάπτυξη στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό «των εικαστικών τεχνών, της φωτογραφίας, του Βιομηχανικού και Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού, της Αισθητικής Καλλιέργειας, της Ιστορικής Μελέτης και Επιστημονικής Έρευνας καθώς και της Ενίσχυσης Πειραματικών και Εναλλακτικών Προτάσεων για τις Τέχνες».⁵¹

2.7. Αποτίμηση της Ελληνικής προσπάθειας

Η Ελλάδα είναι χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, διαθέτει πολιτιστικό φορτίο που αρκετές χώρες του εξωτερικού θα ζήλευαν. Είναι μια χώρα που δικαίως έχει χαρακτηριστεί ως συνεχιστής της αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής παράδοσης και ένα μέρος όπου πρώτη φορά εμφανίστηκαν στοιχεία όπως η Δημοκρατία, η Φιλοσοφία και ο Ολυμπισμός. Και ενώ θα περιμέναμε η χώρα να έχει διαπρέψει σε αυτόν τομέα συχνά παρατηρείται το αντίθετο. Φυσικά και δεν μπορούμε να αγνοήσουμε όλες αυτές τις προσπάθειες που περιεγράφηκαν παραπάνω. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις που παρατηρούνται λάθη και αστοχίες. Παρά την πλούσια πολιτιστική αφετηρία δεν υπάρχει ολοκληρωμένη πολιτιστική διπλωματία που να εκμεταλλεύεται το παρελθόν, να προβάλλει το παρόν και να επενδύει στο μέλλον. Μερικά από τα λάθη που συχνά παρατηρούνται αφορούν για παράδειγμα αλληλεπικαλυπτόμενες αρμοδιότητες μεταξύ υπουργείων –Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας, Τουρισμού-, περιορισμένα κονδύλια, διαφθορά και ασυνέχεια πολιτικής. Μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε είδαμε ότι υπάρχουν τόσο δημόσιοι φορείς

⁵¹ Μποζώνη, Α. (Απρίλιος 2017). Γεννήθηκε το MOMus, το μεγαλύτερο μουσείο της Ελλάδας. *The Toc, Times of Change*. Διαθέσιμο σε: <https://www.thetoc.gr/politismos/article/gennithike-to-momus-to-megalutero-mouseio-tis-elladas> (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου, 2019).

όσο και ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Συχνά υπάρχει η βούληση και η φιλοδοξία για τη δημιουργία αξιόλογου έργου, ωστόσο στην πορεία πολλές από τις προσπάθειες αποτυγχάνουν.

Αυτό που ίσως χρειάζεται να γίνει είναι να ανακαλύψουμε εκ νέου την πολιτιστική μας ταυτότητα και να αξιοποιήσουμε αξίες της καθημερινής μας ζωής που μας κάνουν ξεχωριστούς ως λαό, το χαμόγελο, το φιλότιμο, η φιλοξενία είναι μερικές μόνο από αυτές. Χρειαζόμαστε μια ισχυρή πολιτική βούληση, συνεχής και συνεπής που να καταστήσει την Ελλάδα πολιτιστικό κέντρο της Ευρωπαϊκής οικογένειας. Εν κατακλείδι, η αναδιάρθρωση των υπουργείων και των οργανισμών προβολής του πολιτισμού θα μπορούσε να ενισχύσει την πολιτιστική διπλωματία της χώρας και να δώσει νέα ώθηση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Μπορεί η Ελλάδα να διαθέτει μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά αλλά το ίδιο θα μπορούσαμε να πούμε και για την Ευρωπαϊκή Ένωση, μόνο που σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για μια πληθώρα πολιτισμών που αλληλοεπιδρούν και συνυπάρχουν. Η Ευρώπη είναι μια ήπειρος με μακρά ιστορία και τα κράτη όπως τα γνωρίζουμε σήμερα πέρασαν από πολλές περιπέτειες μέχρι τα αποκτήσουν τη σημερινή τους μορφή. Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός είναι και αυτός εξίσου σημαντικός και ταυτόχρονα μοναδικός.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα υπερεθνικό οργανισμό που κατάφερε να συνενώσει τα κράτη μέλη σε μια κοινή πορεία. Ωστόσο, υπάρχουν τομείς πολιτικής που όχι μόνο η Ένωση δεν έχει αποκλειστική αρμοδιότητα αλλά οφείλει να τους σέβεται, να αφήνει χώρο στα κράτη μέλη να δράσουν και να τα βοηθά όπου το χρειάζονται. Ένας τέτοιος τομέας είναι ο πολιτισμός.

Στη Συνθήκη της Λισσαβόνας στο άρθρο 167 διαβάζουμε τα εξής:

- 1. Η Ένωση συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά.*

2. *Η δράση της Ένωσης αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών και, αν αυτό είναι αναγκαίο, υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση τους στους ακόλουθους τομείς:*
 - βελτίωση της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών,
 - διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας
 - μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές,
 - καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία, συμπεριλαμβανομένου του οπτικοακουστικού τομέα.
3. *Η Ένωση και τα κράτη μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς στον πολιτιστικό τομέα, και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης.*
4. *Η Ένωση όταν αναλαμβάνει δράσεις δυνάμει άλλων διατάξεων των Συνθηκών, λαμβάνει υπόψη της τις πολιτιστικές πτυχές, αποβλέποντας ειδικότερα στο σεβασμό και στην προώθηση της πολυμορφίας των πολιτισμών της.*
5. *Για να συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων του παρόντος άρθρου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφασίζουν σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία και μετά από διαβούλευση με την Επιτροπή των Περιφερειών, θεσπίζουν δράσεις ενθάρρυνσης, χωρίς να εναρμονίζουν τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών.⁵²*

Τα σημαντικά στοιχεία που ξεχωρίζουν στο άρθρο είναι αυτά που τονίζουν τη συμπληρωματική αρμοδιότητα της ΕΕ και το σεβασμό στην πολυμορφία των πολιτισμών. Η ΕΕ όχι μόνο σέβεται τον πολιτισμό των λαών της αλλά προσπαθεί να ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ πολιτιστικών ιδρυμάτων. Έχει γίνει αντιληπτό ότι ο πολιτισμός των ευρωπαϊκών λαών αποτελεί περισσότερο ένα συνεκτικό στοιχείο παρά ένα παράγοντα διαχωρισμού. Γι' αυτό και στο παρακάτω κομμάτι θα γίνει προσπάθεια να παρουσιασθούν οι δράσεις που έχει θεσπίσει η ΕΕ στον τομέα του πολιτισμού.

3.1. Δημιουργική Ευρώπη

Το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» (Creative Europe) δημιουργήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη στήριξη του πολιτιστικού και οπτικοακουστικού τομέα.

⁵² Άρθρο 167 ΣΛΕΕ

Προγενέστερα προγράμματα στα οποία στηρίχθηκε το νέο εγχείρημα ήταν το πρόγραμμα «Πολιτισμός», «Media» και «Media Mundus». Ο προϋπολογισμός του προγράμματος για την περίοδο 2014-2020 καθορίστηκε στα 1.46 δις ευρώ. Στην ουσία πρόκειται για ένα νέο πρόγραμμα που συνενώνει τα τρία προηγούμενα, αυξάνει την αποτελεσματικότητά τους και δημιουργεί περισσότερες ευκαιρίες για τους ευνοούμενους του προγράμματος.

Για τα έτη, λοιπόν, 2014-2020 στόχος του προγράμματος είναι, πρώτα από όλα, να αναδειχθεί η πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης, να διασφαλιστεί η ευρωπαϊκή πολιτισμική και γλωσσική πολυμορφία και στη συνέχεια να αναπτυχθεί και να διαδοθεί και σε άλλους λαούς. Επιπρόσθετος στόχος του προγράμματος είναι η ενίσχυση και προώθηση της ανταγωνιστικότητας του ευρωπαϊκού πολιτιστικού τομέα. Η διακρατική και διεθνής λειτουργία του πολιτιστικού τομέα, η διακρατική κυκλοφορία των έργων, των πολιτιστικών φορέων και των καλλιτεχνών, η βελτίωση στην πρόσβαση και η διεύρυνση του ακροατηρίου είναι επιμέρους ειδικοί στόχοι του προγράμματος. Το ενδιαφέρον σημείο βρίσκεται στη σύνδεση που επιχειρείται ανάμεσα στη «Δημιουργική Ευρώπη» και στην «Ευρώπη 2020». Οι στόχοι της «Δημιουργικής Ευρώπης» αποσκοπούν σε τελικό στάδιο στην προώθηση της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης που συναντάμε στην «Ευρώπη 2020».⁵³

Για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του το πρόγραμμα χωρίζεται σε επιμέρους υποπρογράμματα. Έτσι έχουμε τα υποπρογράμματα «MEDIA» και «Πολιτισμός», καθώς και ένα τρίτο διατομεακό υποπρόγραμμα. Το υποπρόγραμμα «MEDIA» αφορά τον οπτικοακουστικό τομέα και στοχεύει στην διευκόλυνση της απόκτησης αλλά και στη βελτίωση των ικανοτήτων όσων εργάζονται σε αυτόν τομέα. Βασική προτεραιότητα του «MEDIA» είναι η προσαρμογή των επαγγελματιών και των επιχειρήσεων στις εξελίξεις της αγοράς, για το λόγο αυτό η χρήση ψηφιακής τεχνολογίας είναι και αυτή μέσα στους στόχους. Επιμέρους στόχοι είναι η ενθάρρυνση της δημιουργίας νέων οπτικοακουστικών έργων με την διδασκαλία νέων ικανοτήτων, η προώθηση των ανταλλαγών, η ευκολότερη πρόσβαση σε νέες αγορές αλλά και χρηματοδοτικά εργαλεία.

Από την άλλη πλευρά το υποπρόγραμμα «Πολιτισμός» στοχεύει στην ενίσχυση του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα με υποστηρικτικές δράσεις που δημιουργούν νέες δεξιότητες και ικανότητες, διευκολύνουν τη διεθνή συνεργασία και

⁵³ Βασιλειάδης, Ν. & Μπουτσιούκη, Σ., όπ.π., σελ 107.

κάνουν γνωστά τα έργα των καλλιτεχνών. Επιπλέον στόχος του υποπρογράμματος είναι η παροχή βοήθειας στους πολιτιστικούς οργανισμούς ώστε να αποκτήσουν πρόσβαση σε νέες επαγγελματικές ευκαιρίες. Η βοήθεια στην ανάπτυξη ακροατηρίου, ή υποστήριξη περιοδικών, εκθέσεων και εκδηλώσεων, όπως και υποστήριξη της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας είναι μερικές από τις δράσεις του προγράμματος.⁵⁴

Με το τρίτο διατομεακό υποπρόγραμμα προβλέπεται η θέσπιση του χρηματοπιστωτικού μηχανισμού, ο οποίος θα χρηματοδοτεί τις δράσεις και η θέσπιση νέων οριζόντιων μέτρων. Σημείο που αξίζει να αναφέρουμε είναι η ιδιαίτερη υποστήριξη που προβλέπεται για πρωτοβουλίες όπως οι ευρωπαϊκές πολιτιστικές πρωτεύουσες, το σήμα ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, οι ευρωπαϊκές ημέρες πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και τα ευρωπαϊκά βραβεία για την πολιτιστική κληρονομιά (Europa Nostra), τη σύγχρονη αρχιτεκτονική, τη λογοτεχνία και τα βραβεία «Border Breakers» και «MEDIA».

Όσο αφορά τα νούμερα υπολογίζεται ότι μέχρι το τέλος της επταετίας το 56% του προϋπολογισμού θα δοθεί στο υποπρόγραμμα «MEDIA» και το 31% στο υποπρόγραμμα «Πολιτισμός». Το υπόλοιπο 13% θα δοθεί στο διατομεακό υποπρόγραμμα. Επιπλέον από το πρόγραμμα θα ωφεληθούν σε γενικές γραμμές 250.000 καλλιτέχνες, 800 ευρωπαϊκές ταινίες, 2.000 ευρωπαϊκοί κινηματογράφοι, 4.500 μεταφράσεις βιβλίων.⁵⁵

Για τη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ήδη προτείνει, από το Μάιο του 2018 τη νέα «Δημιουργική Ευρώπη» και οι διαπραγματεύσεις με τα άλλα ευρωπαϊκά όργανα έχουν ξεκινήσει. Το νέο πρόγραμμα θα στηρίζεται στα επιτεύγματα του παρόντος προγράμματος ενώ θα προτείνει και νέες πρωτοβουλίες και δράσεις. Θα αποτελεί ένα συνδυασμό από νέες καινοτόμες προσεγγίσεις και ενδυνάμωση των υφιστάμενων δράσεων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τέλος, πρότεινε χρηματοδότηση που θα ανέρχεται στα 1.85 δις ευρώ, δηλαδή μια αύξηση γύρω στο 34% σε σχέση με το τρέχον πρόγραμμα.

Ο πολιτισμός και η δημιουργικότητα έχουν μεγάλη σημασία τόσο για τις κοινωνίες μας όσο και για το μέλλον της ενωμένης Ευρώπης. Η οικονομία, η εκπαίδευση, η καινοτομία είναι τομείς που επηρεάζονται θετικά από την άνθιση του πολιτισμού και της δημιουργικότητας. Ο οπτικοακουστικός τομέας, όπως ταινίες,

⁵⁴ Κανονισμός 1295/2013 (ΕΕ 2013, L 347/221).

⁵⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2013). *Η Επιτροπή εκφράζει την ικανοποίησή της για την έγκριση του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.*

τηλεοπτικές σειρές, λογοτεχνικά κείμενα, μουσική, θέατρο και άλλες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, συνδέουν τους λαούς διαφορετικών χωρών. Η πολυμορφία των πολιτισμών στην Ευρώπη ενδυναμώνει την αμοιβαία κατανόηση και εμπλουτίζει την ατζέντα της Ένωσης. Επιπρόσθετα, σε διεθνές επίπεδο, ο ευρωπαϊκός πολιτισμός και η δημιουργικότητα έχουν αναγνωριστεί παγκοσμίως και καθιστούν την Ευρώπη μια δημιουργική ήπειρο που σέβεται και προωθεί τις αξίες των λαών της.

3.2. Ο Θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης

Ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης (ΠΠΕ) ξεκίνησε πρώτη φορά το 1985 με πρωτοβουλία της τότε υπουργού πολιτισμού Μελίνας Μερκούρη. Οι Ευρωπαϊκές Πρωτεύουσες Πολιτισμού είναι από τις πιο εμβληματικές πρωτοβουλίες της ΕΕ. Η ιδέα είναι να τοποθετηθούν οι πόλεις στην καρδιά της πολιτιστικής ζωής ανά την Ευρώπη. Έτσι, κάθε χρόνο δύο συνήθως, πόλεις ανακηρύσσονται ΠΠΕ και οι πολίτες μπορούν να λάβουν μέρος σε πολιτιστικές δραστηριότητες που διεξάγονται στην εκάστοτε πόλη για διάστημα ενός έτους. Η αναγόρευση μιας πόλης σε ΠΠΕ είναι παράγοντας αλλαγής και ανανέωσης γι' αυτή καθώς τα χρήματα που επενδύονται συμβάλλουν στην πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της πόλης.

Οι ΠΠΕ ανακηρύσσονται για να τονίσουν και να αναδείξουν τον πλούτο του Ευρωπαϊκού πολιτισμού και να δώσουν έμφαση στην κοινή ευρωπαϊκή ιστορία και κληρονομιά. Ο θεσμός προάγει την αμοιβαία κατανόηση και τη συνεργασία μεταξύ των λαών της Ευρώπης. Είναι ένας τρόπος αλληλοπροσέγγισης των Ευρωπαίων μέσα από την ανάδειξη της πολιτιστικής τους κληρονομιάς και του σεβασμού της διαφορετικότητας. Καμιά από τις πόλεις που επιλέγονται κάθε χρόνο δεν έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά και καμιά από τις δύο δεν διαχειρίζεται το Έτος της με τον ίδιο τρόπο. Η διαδικασία για την επιλογή μιας πόλης θα πρέπει να ξεκινήσει τουλάχιστον τέσσερα χρόνια πριν και κάθε πόλη επιλέγει να εστιάσει σε μια διαφορετική της πτυχή με στόχο είτε την πολιτιστική της ανάπτυξη και την προσέλκυση επισκεπτών και άρα την τόνωση της οικονομίας της, είτε την ισχυροποίηση και προβολή της στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.

Η πρωτοβουλία ψηφίστηκε για πρώτη φορά το 1985 από το Συμβούλιο των Υπουργών αρμόδιων για τα θέματα πολιτισμού, οπότε και αποτελούσε καθαρά διακυβερνητική πρωτοβουλία. Το αρχικό όνομα της ήταν «Ευρωπαϊκή Πολιτιστική

Πόλη». Ο τίτλος δίνονταν μόνο σε μία πόλη κάθε χρόνο και η επιλογή της γίνονταν ομόφωνα από τους υπουργούς των κρατών μελών. Μετά από τα πρώτα χρόνια και με βάση τις γνώσεις και τις εμπειρίες που συγκεντρώθηκαν θεσπίστηκε με την απόφαση 1419/1999 ΕΚ η δράση της κοινότητας σε ότι αφορά την εκδήλωση για το διάστημα 2005-2019.⁵⁶ Κατά την απόφαση λοιπόν το νέο όνομα της δράσης θα είναι «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» και στόχος της είναι «να προβάλλει τον πλούτο, την ποικιλομορφία και τα κοινά χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών πολιτισμών ώστε να συμβάλει στη βελτίωση της αμοιβαίας γνωριμίας μεταξύ των ευρωπαϊών πολιτών».

Τα κράτη μέλη διαδέχονται το ένα το άλλο με χρονολογική σειρά για να φιλοξενήσουν την εκδήλωση. Οι χώρες οι οποίες έχουν το δικαίωμα να φιλοξενήσουν την εκδήλωση για ένα έτος καλούνται να προτείνουν την υποψήφια πόλη τους και να υποβάλουν την αίτησή τους, συμπεριλαμβανομένου του πολιτιστικού της προγράμματος για το έτος, σε μια ευρωπαϊκή επιτροπή επιλογής, η οποία προτείνει στην Επιτροπή την ανακήρυξη της εκάστοτε πόλης. Τέλος το Συμβούλιο Υπουργών ορίζει επίσημα τις ΠΠΕ. Το 1985 και προς τιμήν της Μελίνας Μερκούρη πρώτη ΠΠΕ υπήρξε η Αθήνα. Έκτοτε ο τίτλος δόθηκε ξανά στην Ελλάδα και ειδικότερα στη Θεσσαλονίκη το 1997 ενώ το 2021 μία από τις δύο ΠΠΕ θα είναι η Ελευσίνα. Την απόφαση 1419/1999 ακολούθησε η απόφαση 1622/2006⁵⁷ η οποία κατήργησε την προηγούμενη και τέλος η πιο πρόσφατη νομική πράξη είναι η απόφαση 445/2014/ΕΕ⁵⁸ η οποία ορίζει τη διαδικασία για τα έτη από το 2020 έως το 2033.

Σημαντικά σημεία σταθμοί στα πλαίσια του θεσμού που αξίζει να σταθούμε είναι αρχικά το έτος 2000. Για τον εορτασμό της χιλιετίας το Συμβούλιο αποφάσισε να επιλέξει εννέα πόλεις ως ΠΠΕ. Οι περισσότεροι είδαν την απόφαση αυτή με σκεπτικισμό καθώς θεώρησαν ότι ο διαμοιρασμός αυτός θα μείωνε το κύρος και το γόητρο της δράσης και θα αύξανε σε μεγάλο βαθμό τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών. Εντούτοις, αποδείχθηκε ότι η επιλογή τόσων πόλεων ήταν μια ενδιαφέρουσα προσπάθεια διασυνοριακής πολιτιστικής συνεργασίας. Το σημαντικό είναι ότι οι πόλεις διέφεραν αρκετά ως προς τα χαρακτηριστικά τους και τις φιλοδοξίες τους και κατ' επέκταση και τα ίδια τα προγράμματα τους αντανακλούσαν διαφορετικές πολιτιστικές πτυχές. Η διατήρηση της ποικιλομορφίας και η συνεργασία μεταξύ των

⁵⁶ Απόφαση 1419/1999 (ΕΕ L 166/1).

⁵⁷ Απόφαση 1622/2006 (ΕΕ L 304/1).

⁵⁸ Απόφαση 445/2014 (ΕΕ L 132/1).

πόλεων ανέδειξαν με τον καλύτερο τρόπο τη ζωτική σημασία του θεσμού για την Ευρώπη.

Δεύτερο σημαντικό γεγονός είναι η ανάδειξη της Κωνσταντινούπολης, που ανήκει σε κράτος μη μέλος, ως ΠΠΕ το 2010. Η Κωνσταντινούπολη μοιράστηκε τον τίτλο με πόλεις που ανήκουν στη Γερμανία και στην Ουγγαρία. Το πολιτιστικό της πρόγραμμα αξιολογήθηκε θετικά και δόθηκε μεγάλη προσοχή στην επιλογή των έργων ώστε το έτος τελικά να αξιολογηθεί θετικά. Στόχος του Έτους στην Κωνσταντινούπολη ήταν η ανάδειξη της μοναδικότητας της πόλης μέσα από τις τέχνες και τον πολιτισμό. Ενώ παράλληλα στην πόλη έγιναν εργασίες αποκατάστασης σε βασικά πολιτιστικά της μνημεία.

Τέλος αυτό που αξίζει να αναφέρουμε είναι η περίπτωση της Θεσσαλονίκης που ανακηρύχθηκε πολιτιστική πρωτεύουσα το 1997. Μετά την Αθήνα σειρά είχε η Θεσσαλονίκη. Η διοργάνωση θεωρήθηκε εξαιρετική ευκαιρία και η δημοτική αρχή της πόλης έδωσε μεγάλη σημασία στην επιτυχία της. Στόχος ήταν αρχικά η βελτίωση της πόλης καθώς και της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας και κατ' επέκταση η καθιέρωση της πόλης ως πολιτιστικό κέντρο των Βαλκανίων. Κατά τη διάρκεια του έτους στη Θεσσαλονίκη ολοκληρώθηκαν περίπου εκατό έργα και από αυτά μπορούμε να ξεχωρίσουμε τη δημιουργία νέων χώρων πολιτισμού, την ανακαίνιση ήδη υπαρχόντων, τη συντήρηση και φροντίδα ιστορικών μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς.

Συμπερασματικά, ο θεσμός της πολιτιστικής πρωτεύουσας ενώνει τις ευρωπαϊκές πόλεις, φέρνει κοντά τους Ευρωπαίους πολίτες και λειτουργεί ως καταλύτης δημιουργίας, κοινωνικής συνοχής και ενίσχυσης της Ευρωπαϊκής ταυτότητας.

3.3. Σήμα Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Το σήμα ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς θεσπίστηκε πρώτη φορά το 2006 και αποτελούσε μια διακρατική πρωτοβουλία. Αργότερα όμως, όταν έγινε αντιληπτή η σημασία του, τα όργανα της ΕΕ αποφάσισαν να βοηθήσουν τα κράτη μέλη σε αυτή τους την προσπάθεια. Το 2011 λοιπόν, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εξέδωσαν την απόφαση 1194/2011 με την οποία θεσπίζεται η νέα δράση της ένωσης με την ονομασία «σήμα ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς». Αντίστοιχες δράσεις θα συναντήσουμε και σε άλλους οργανισμούς όπως στην UNESCO (κατάλογος

μνημείων της παγκόσμιας κληρονομιάς) και στο Συμβούλιο της Ευρώπης (οι ευρωπαϊκές πολιτιστικές διαδρομές). Το ξεχωριστό όμως στην ΕΕ είναι ότι τα μνημεία αυτά έχουν μεγάλη σημασία για τη δημιουργία της Ένωσης όπως τη γνωρίζουμε σήμερα και δεν μένουν μόνο στο αισθητικό κομμάτι. Διαθέτουν παιδαγωγική διάσταση και λειτουργούν ως ορόσημα στην ιστορική εξέλιξη της Ένωσης.

Κάθε διετία λοιπόν τα κράτη μέλη προτείνουν έως δύο μνημεία και μια επιτροπή ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων είναι υπεύθυνη για την επιλογή του ενός από αυτά ώστε να λάβει το σήμα ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Η δράση δεν προβλέπει κάποια ειδική χρηματοδότηση για τα μνημεία που επιλέγονται αλλά οι χώροι αυτοί μπορούν να υποβάλλουν αίτηση σε άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΕ. Επίσης, τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για την παρακολούθηση των χώρων και οφείλουν να εξασφαλίσουν ότι τα κριτήρια επιλογής πληρούνται και τηρείται το σχέδιο δράσης. Σε διαφορετική περίπτωση η ομάδα των εμπειρογνομόνων εκκινά μια διαδικασία διαλόγου και συστάσεων η οποία μπορεί να καταλήξει στην αφαίρεση του σήματος.

Οι επιλέξιμοι χώροι μπορεί να είναι μνημεία, φυσικοί, ενάλιοι, αρχαιολογικοί, βιομηχανικοί ή αστικοί χώροι, πολιτιστικά τοπία, τόποι ιστορικής μνήμης, πολιτιστικά αγαθά, η άυλη κληρονομιά ή η σύγχρονη πολιτιστική κληρονομιά. Σε πολλές περιπτώσεις κάποιος χώρος μπορεί να είναι διακρατικός, δηλαδή να διαπερνά τα σύνορα δύο ή περισσότερων κρατών ή να είναι ένα σύμπλεγμα χώρων σε διαφορετικά κράτη αλλά με συγκεκριμένο θέμα. Σε αυτή την περίπτωση υποβάλλεται κοινή αίτηση από τα ενδιαφερόμενα κράτη και το σήμα απονέμεται στο διακρατικό χώρο ως σύνολο. Ακόμη μια ομάδα χώρων με κοινό θέμα που βρίσκονται σε διάσπαρτα μέρη ενός κράτους αποτελεί εθνικό χώρο για τον οποίο υποβάλλεται μια αίτηση και η απονομή του σήματος γίνεται για το σύνολό του.⁵⁹

Στόχος της δράσης είναι η ενίσχυση της αίσθησης του συνανήκειν των ευρωπαίων πολιτών και του διαπολιτισμικού διαλόγου. Ειδικότερα, με τη σήμανση των χώρων αναδεικνύεται ο σημαντικός τους ρόλος στην δημιουργία της ενωμένης Ευρώπης και προβάλλεται στους Ευρωπαίους πολίτες η ιστορία της ηπείρου, η ποικιλομορφία των πολιτισμών και η κοινή κληρονομιά. Για να επιλεγούν λοιπόν οι υποψήφιοι χώροι θα πρέπει να κάνουν εμφανή τον πανευρωπαϊκό τους χαρακτήρα, να δείξουν δηλαδή ότι η αξία τους ξεπερνά τα εθνικά σύνορα και είναι σημαντική και

⁵⁹ Απόφαση 1194/2011 (ΕΕ L 303/1).

γνωστή και στους ευρωπαίους των άλλων κρατών, ότι έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ευρωπαϊκή ιστορία και τέλος ότι σέβονται και προωθούν τις αξίες της ΕΕ.

Μέχρι σήμερα το σήμα έχει δοθεί σε 38 μνημεία από τα οποία στην Ελλάδα ανήκουν η Ακρόπολη στην Αθήνα. Μπορεί η συγκεκριμένη δράση να φαντάζει μικρή μπροστά σε άλλες, αλλά η σημασία της δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητη. Τα οφέλη είναι εύκολο να εντοπιστούν. Πολιτιστικός τουρισμός, οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει το μνημείο, νέες θέσεις εργασίας, εκπαιδευτικά προγράμματα που μεταφράζονται σε γνώση και νέες εμπειρίες, συμπράξεις μεταξύ διάφορων χώρων που έχουν λάβει το σήμα και τέλος πολιτιστική πρόοδος.

3.4. Ευρωπαϊκά Βραβεία για την Πολιτιστική Κληρονομιά (Europa Nostra)

2883 συμμετοχές, 39 χώρες, 485 νικητές είναι οι αριθμοί που αποδεικνύουν την επιτυχία των ευρωπαϊκών βραβείων για την πολιτιστική κληρονομιά (Europa Nostra). Τα βραβεία απονεμήθηκαν πρώτη φορά το 2002 στα πλαίσια του προγράμματος «Πολιτισμός» και συνεχίζουν μέχρι και σήμερα. Ξεκίνησαν ως μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2002 ενώ από 'κει και έπειτα διοργανώνονται από την πανευρωπαϊκή ομοσπονδία μη-κυβερνητικών οργανισμών Europa Nostra καθώς και με την υποστήριξη του προγράμματος Δημιουργική Ευρώπη.

Η συνεισφορά των βραβείων έγκειται στην ενίσχυση του πολιτιστικού τομέα. Τα βραβεία αναδεικνύουν τις καλές πρακτικές σε τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς και ενθαρρύνουν τη διασυνοριακή ανταλλαγή γνώσης επιτρέποντας τη συνεργασία μεταξύ διακυβευματούχων στον πολιτισμό και δημιουργώντας δίκτυα. Όπως και άλλες πολιτιστικές πρωτοβουλίες έτσι και αυτή αυξάνει την αναγνωρισιμότητα και την επισκεψιμότητα των βραβευμένων τόπων και αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο πως η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί στρατηγικό πόρο της ευρωπαϊκής κοινωνίας και οικονομίας. Θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε τα βραβεία πολιτιστικής κληρονομιάς με το σήμα ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς με τη διαφορά εδώ μπορεί να υπάρξει και χρηματικό έπαθλο.

Όσο αφορά το διαδικαστικό τα βραβεία χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες:

- Διατήρηση-Προγράμματα διατήρησης, βελτίωσης ή προσαρμογής των υποψήφιων χώρων στις νέες συνθήκες.
- Έρευνα- ερευνητικά προγράμματα που έχουν ως αποτέλεσμα την καλύτερη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Μακροχρόνια συνεισφορά-αφορά άτομα ή οργανισμούς των οποίων η δράση για μεγάλα χρονικά διαστήματα έχει ως αποτέλεσμα την προστασία και ενίσχυση της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Εκπαίδευση, κατάρτιση και ευαισθητοποίηση-πρωτοβουλίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και ευαισθητοποίησης του κοινού για θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς.⁶⁰

Υποψήφιες περιοχές και χώροι μπορεί να είναι αρχιτεκτονικά κτήρια, πολιτιστικά τοπία, αρχαιολογικοί χώροι, περιοχές με ιστορική σημασία, έργα τέχνης ή ακόμη και οπτικοακουστικά αρχεία.⁶¹ Υποψηφιότητα μπορούν να θέσουν χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα Δημιουργική Ευρώπη καθώς και κάποιες που δεν συμμετέχουν στην Δημιουργική Ευρώπη αλλά μπορούν να διεκδικήσουν το βραβείο Europa Nostra. Μια ειδική επιτροπή που ορίζεται από τη Europa Nostra θα καθορίσει τους νικητές ενώ δικαίωμα ψήφου τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει και το κοινό που επιλέγει έναν από τους νικητές. Συνολικά επιλέγονται έως 31 υποψήφιοι, από τους οποίους 6 λαμβάνουν το βραβείο Grand Prix και εισπράττουν 10.000 ευρώ και 1 το βραβείο προτίμησης του κοινού.

Για το 2019 η Ελλάδα βραβεύτηκε για το πρόγραμμα «Μονοπάτια Πολιτισμού». Πρόκειται για ένα «ολοκληρωμένο, πολυεπιστημονικό πρόγραμμα επιλογής, συντήρησης, καθαρισμού, σηματοδότησης και σύνδεσης δημόσιων μονοπατιών σε περιοχές ιδιαίτερης περιβαλλοντικής ή πολιτιστικής σημασίας στην Ελλάδα».⁶² Ενώ, τα περασμένα χρόνια έχει λάβει βραβεία για τη συντήρηση της Βυζαντινής εκκλησίας της Αγίας Κυριακής στη Νάξο και του παραδοσιακού νερόμυλου στον Άγιο Γερμανό Πρεσπών, τα οποία μάλιστα βραβεύτηκαν στην κατηγορία Grand Prix.

⁶⁰ European Heritage Awards / Europa Nostra Awards. (2019). *About, Categories*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

⁶¹ Για τον πλήρη κατάλογο βλ. Παράρτημα IV.

⁶² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επίσημη αντιπροσωπία στην Ελλάδα. (2019). *Ειδήσεις*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

3.5. Άλλα βραβεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άλλα αντίστοιχα βραβεία που έχουν θεσπιστεί είναι το Ευρωπαϊκό βραβείο σύγχρονης αρχιτεκτονικής, λογοτεχνίας, κινηματογράφου καθώς και τα βραβεία *Border Breakers* και *MEDIA*. Το καθένα επιχειρεί να βραβεύσει την καλύτερη προσπάθεια και να αναδείξει τους καλλιτέχνες τόσο στις ΕΕ όσο και σε άλλες χώρες. Τα βραβεία αυτά είναι μια ακόμη ευκαιρία να παρουσιαστεί ο ρόλος των τεχνών στην κοινωνία και στην ανάπτυξη του πολιτισμού. Η προστιθέμενη αξία των βραβείων αντανακλάται σε τομείς όπως η οικονομία και η επιχειρηματικότητα ή ακόμη και ο τουρισμός. Η υποστήριξη της ΕΕ στην καλλιτεχνική δράση φωτίζει από τη μία την ποικιλία των μορφών έκφρασης από χώρα σε χώρα και από την άλλη είναι παράγοντας συσπείρωσης και δημιουργίας κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού.

3.6. Ευρωπαϊκό Έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2018

«*Η κληρονομιά μας: όταν το παρελθόν συναντά το μέλλον*». Η φράση-σύνθημα μιας ακόμη πρωτοβουλίας, στόχος της οποίας ήταν να ανακαλύψουν οι πολίτες της ΕΕ της πολιτιστική τους κληρονομιά. Μικρές και φαινομενικά ασήμαντες πράξεις, όπως ένας χορός, μια ταινία, η αφήγηση μιας ιστορίας, μια συνταγή μαγειρικής, ένα φωτογραφικό άλμπουμ, ένα βιβλίο, μια παραδοσιακή συνήθεια που περνά από γενιά σε γενιά συνθέτουν την πολιτιστική κληρονομιά μας. Η επαφή με την υλική, την άυλη, τη φυσική, την ψηφιακή και κάθε άλλου είδους πολιτιστική κληρονομιά είναι ο καλύτερος τρόπος να ανακαλύψουμε νέους κόσμους που βρίσκονται δίπλα μας, να τους κατανοήσουμε και να συνυπάρξουμε μαζί τους.

Στόχος του Ευρωπαϊκού Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2018) ήταν να αναδειχθεί ο ρόλος της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης στην προσπάθεια διαμόρφωσης μιας κοινής αντίληψης της ιστορίας και της ταυτότητας των ευρωπαίων πολιτών. Η πρωτοβουλία αποτέλεσε κομμάτι του προγράμματος Creative Europe (2014-2020) από το οποίο και άντλησε την απαραίτητη χρηματοδότηση. Ουσιαστικά, αφορούσε δραστηριότητες σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο που στόχευαν στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία και την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη μετάδοση αξιών όπως η πολυμορφία και ο διαπολιτισμικός διάλογος, την ανταλλαγή εμπειριών και ορθών πρακτικών.⁶³

⁶³ ΕΕ 2016, 14385/16.

Οι βασικοί στόχοι του Έτους ήταν⁶⁴ :

- Η προώθηση της πολιτισμικής πολυμορφίας, του διαπολιτισμικού διαλόγου και της κοινωνικής συνοχής
- Η έμφαση στην οικονομική συμβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς για την τοπική και την περιφερειακή ανάπτυξη
- Η επισήμανση του ρόλου της πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ.

Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο Ευρωπαίος Επίτροπος για τα θέματα Παιδείας, Πολιτισμού, Νεολαίας και Αθλητισμού, Tibor Navracsics «η πολιτιστική κληρονομιά μας είναι κάτι περισσότερο από μια ανάμνηση του παρελθόντος, είναι το κλειδί για το μέλλον της Ευρώπης».⁶⁵

3.7. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Διεθνές Στερέωμα

Μπορεί με την πάροδο των ετών να έχουν δημιουργηθεί πολυάριθμα προγράμματα ώστε να έρθουν σε επαφή οι πολίτες της ΕΕ όμως δεν θα πρέπει να ξεχνούμε και το δεύτερο σκέλος της πολιτιστικής πολιτικής της Ένωσης που είναι οι εξωτερικές σχέσεις της και η συνύπαρξη με τα άλλα κράτη του διεθνούς συστήματος. Καθώς λοιπόν στον κόσμο υπάρχουν περιφερειακά υποσυστήματα στόχος της ΕΕ είναι να διατηρήσει σχέσεις αρμονικής συνύπαρξης με τους γείτονες της και στη συνέχεια να μεταδώσει τον ευρωπαϊκό πολιτισμό και σε άλλες γωνιές του πλανήτη.

Υπάρχουν περιοχές που είναι λιγότερο αναπτυγμένες και άλλες που αντιμετωπίζουν κοινωνικά, οικονομικά και άλλα διάφορα προβλήματα. Με τη δράση της η ΕΕ φιλοδοξεί στην επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν σε αυτές τις περιοχές, στην προώθηση της ειρήνης και ανάπτυξης. Σε ότι αφορά τα κράτη που περιτριγυρίζουν την Ένωση αυτή προσπαθεί να καθιερωθεί σε παράγοντα σταθερότητας και σε σημείο αναφοράς των χωρών αυτών. Σε επόμενο στάδιο η σταθερότητα στο εσωτερικό των χωρών αυτών θα επιτρέψει στην ΕΕ να διεισδύσει και να αλληλοεπιδράσει πολιτισμικά με τους γείτονες της. Ενδεικτικό της θέλησης της ΕΕ να εμπλακεί στα διεθνή δρώμενα είναι η συμμετοχή της σε προγράμματα άλλων οργανισμών όπως λόγω χάρη της UNESCO.

⁶⁴ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2017). *Δελτία Τύπου, First European Year of Cultural Heritage in 2018*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

⁶⁵ European Commission. (2016). *Culture, News, European Year of Cultural Heritage proposed for 2018*. (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

Επειδή όμως τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από τη συνεργασία με τα άλλα κράτη είναι πολλά η ΕΕ αποφάσισε να θεσπίσει δικές της δράσεις και πρωτοβουλίες με σκοπό την προώθηση των πολιτιστικών σχέσεων, των δημοκρατικών αξιών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ανάπτυξη και την ευημερία της ευρύτερης περιοχής τόσο σε πολιτιστικό επίπεδο όσο και σε οικονομικό και πολιτικό. Η ανάπτυξη σχέσεων με τρίτες χώρες θα δώσει την ευκαιρία στην ΕΕ να επηρεάσει και παράλληλα να επηρεαστεί, να δώσει αλλά και να δανειστεί στοιχεία άλλων πολιτισμών καταλήγοντας στον αλληλοσεβασμό και την αλληλοκατανόηση.

Από τα πιο γνωστά προγράμματα προς αυτή την κατεύθυνση είναι η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία που αποτελεί μετεξέλιξη της Διαδικασίας της Βαρκελώνης και η Διαδικασία της Λιουμπλιάνας. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας χωρίζεται στις δράσεις *Ανατολική Εταιρική Σχέση, Νότια Γειτονία, Συνεργασία με τις χώρες κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, Συνεργασία με τις γειτονικές χώρες*. Η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία αφορά στη βελτίωση των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων των κρατών της Μεσογείου και στο πλαίσιο αυτής δημιουργήθηκε και το Ίδρυμα Anna Lindh που έχει ως έδρα την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και στηρίζει τη συνεργασία οργανισμών της κοινωνίας των πολιτών.⁶⁶ Τέλος η Διαδικασία της Λιουμπλιάνας αφορά την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στις χώρες των Βαλκανίων.

3.8. Αποτίμηση της Ευρωπαϊκής Προσπάθειας

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε μια σύντομη περιγραφή των πολιτικών της ΕΕ στο πεδίο του πολιτισμού. Υπάρχουν πολλές δράσεις και προγράμματα που δεν αναφέρθηκαν παραπάνω αλλά όλα έχουν ένα κοινό στόχο την προαγωγή του πολιτισμού, του διαπολιτισμικού και διαθρησκευτικού διαλόγου και την εξέλιξη της ΕΕ. Η εμπειρία έχει δείξει ότι κάποια από αυτά είχαν θετικά αποτελέσματα και άλλα ήταν αρκετά φιλόδοξα αλλά δεν είχαν τα αναμενόμενα οφέλη. Το σημαντικό είναι ότι τα θεσμικά όργανα της Ένωσης δεν επαναπαύονται αλλά εργάζονται για τη βελτίωση των προγραμμάτων αυτών και θέλουν να προσφέρουν στους Ευρωπαίους πολίτες περισσότερες και καλύτερες ευκαιρίες καθώς και να δημιουργήσουν μια Ένωση που θα αποτελεί παράδειγμα για άλλα κράτη του διεθνούς συστήματος.

⁶⁶ Βασιλειάδης, Ν. & Μπουτσιούκη, Σ., όπ.π., σελ 117.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΓΕΙΤΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΧΩΡΟ

Η χώρα μας ανήκει γεωγραφικά στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Μια περιοχή που κατά καιρούς έχει χαρακτηριστεί ως «πυριτιδαποθήκη» της Ευρώπης, ή «χωνευτήρι» λαών και «σταυροδρόμι» μεταξύ Ασίας και Ευρώπης. Εν ολίγοις, πρόκειται για ένα μωσαϊκό μικρών κρατών που όμως σε διάφορες περιόδους της ιστορίας μας έχουν απασχολήσει με τις εθνικές τους διεκδικήσεις.⁶⁷ Το ενδιαφέρον στην περίπτωση της Ελλάδας είναι ότι κάποιες από αυτές τις χώρες συνεχίζουν να απασχολούν την εξωτερική μας πολιτική.

Ένας άλλος γείτονας άξιος προσοχής είναι η Τουρκία. Επίσης χώρα με πλούσια ιστορία. Μια περιοχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, αργότερα η Βυζαντινή Αυτοκρατορία και μετέπειτα μια Μουσουλμανική χώρα με μεγάλο πληθυσμό χριστιανών ορθόδοξων Ελλήνων και όχι μόνο. Οι ιστορίες των δύο χωρών αλληλοσυνδέονται και πάντα στην ελληνική ιστορία θα υπάρχει ένα κεφάλαιο αφιερωμένο στην αναθεωρητική Τουρκία είτε μιλάμε για την εποχή των σουλτάνων, του Κεμάλ ή του Ερντογάν.

Ένας περιορισμένος γεωγραφικά χώρος στον οποίο όμως η Ελλάδα αντιμετωπίζει τρία βασικά προβλήματα. Το ένα είναι η Τουρκική προκλητικότητα και η ανατρεπτική του status quo πολιτική της χώρας. Το δεύτερο πρόβλημα για την Ελλάδα είναι μικρότερης έντασης και βρίσκεται στην περιοχή της Αλβανίας και τους Έλληνες που ζουν εκεί καθώς αρκετές φορές έχουν παρατηρηθεί φαινόμενα αρνητικής συμπεριφοράς προς τους Έλληνες κατοίκους της περιοχής. Ενώ τέλος το τρίτο αγκάθι αποτελεί το φαινομενικά πλέον λυμένο ζήτημα των Σκοπίων και της οικειοποίησης του ονόματος της Μακεδονίας.

Η πρόκληση για την Ελλάδα είναι να χρησιμοποιήσει με τέτοιο τρόπο την πολιτιστική της πολιτική αλλά και τα πλεονεκτήματα που της προσφέρει η ΕΕ ώστε να διεισδύσει στους πολιτισμούς των γειτονικών χωρών και να διεκδικήσει με έμμεσο τρόπο αλλά εξίσου θεμιτό το συμφέρον της. Μια ιδέα που αν αξιοποιηθεί στο μέγιστο βαθμό θα μπορούσε να δώσει τέλος στην τουρκική προκλητικότητα στο Αιγαίο, να πείσει τους γείτονες της Βόρειας πλέον Μακεδονίας πως στην πραγματικότητα η

⁶⁷Castellan, G. (1991). *Η Ιστορία των Βαλκανίων*. Μετάφραση από τα Γαλλικά από Αλιφέρη, Β. Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβοστή. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1991).

Μακεδονία είναι μόνο μία γιατί παρά την αλλαγή ονόματος και τη φαινομενική λύση το πρόβλημα βρίσκεται στις λανθασμένες αντιλήψεις και ιδεολογίες που με τα χρόνια έχουν γίνει ισχυρές πεποιθήσεις και περνούν από γενιά σε γενιά. Τέλος η χρήση «περισσότερης» πολιτιστικής διπλωματίας θα βελτίωνε αισθητά τις ταραγμένες ελληνοαλβανικές σχέσεις των τελευταίων χρόνων.

Φυσικά και όλα τα προβλήματα δεν μπορούν να λυθούν μόνο με την πολιτιστική διπλωματία αλλά μια ισχυρή πολιτική στον τομέα αυτό μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά και να βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό την παραδοσιακή διπλωματία. Αυτό που μπορεί να επιτύχει η πολιτιστική διπλωματία είναι να επικοινωνήσει τον ελληνικό πολιτισμό, τις παραδόσεις και τις συνήθειες των Ελλήνων στο λαό των γειτονικών χωρών, να κάνει τους γείτονες κοινωνούς του ελληνικού τρόπου ζωής και της ιστορίας μας ώστε να νιώσουν πιο κοντά σε μας. Η αλληλεπίδραση με το λαό των χωρών αυτών θα δημιουργήσει δεσμούς, θα περάσει τα επιθυμητά μηνύματα και θα δημιουργήσει αντιλήψεις που σιγά σιγά θα μεταφερθούν και στην πολιτική ελίτ.

Η μεταστροφή αυτή δεν μπορεί να συμβεί από τη μια μέρα στην άλλη, απαιτούνται χρόνια προσπάθειας. Αυτό που πρέπει να γίνεται είναι να χαράσσεται μια μακροχρόνια πολιτική η οποία να ακολουθείται χωρίς να μεταστρέφεται ανάλογα με τις προτεραιότητες της εκάστοτε κυβέρνησης. Πρέπει να βρεθεί ένας στόχος για κάθε μια από τις περιοχές που μας ενδιαφέρουν και αυτός να διατηρηθεί σταθερός, μεταβάλλοντας μόνο τα μέσα επίτευξής του.

Σημαντική βοήθεια προς την ελληνική πολιτιστική προβολή αποτελούνε για παράδειγμα προγράμματα της ΕΕ που αφορούν την ανταλλαγή νέων σε εκπαιδευτικά προγράμματα μικρής ή μεγαλύτερης διάρκειας. Τα προγράμματα αυτά είναι ίσως ο καλύτερος τρόπος να επικοινωνήσουν οι πολιτισμοί μεταξύ τους, να ανταλλάξουν στοιχεία, να επηρεάσουν και να επηρεαστούν. Η δημιουργία δεσμών μεταξύ των λαών θα λειτουργήσει καταλυτικά στην λήψη αποφάσεων και στη χάραξη πολιτικής από τις κυβερνήσεις .

Πολιτιστικά ιδρύματα και μουσεία είναι οι σύγχρονοι «διπλωμάτες» και το μέλλον της παραδόσης. Εκθέσεις, διακρατικές συνεργασίες και ανταλλαγές, μπορούν να περάσουν μηνύματα που με τις λέξεις δύσκολα μπορούν να μεταδοθούν. Τα μουσεία φέρουν δύο στοιχεία που μπορούν να λειτουργήσουν ως φορείς κοινωνικής αλλαγής και αυτά είναι η μνήμη και η δημιουργικότητα. Όταν το παλιό έρχεται σε επαφή με νέες ιδέες γεννιούνται πρωτότυπα και ενδιαφέροντα έργα. Αυτό που οφείλει

να πράξει η ελληνική πολιτεία είναι να στηρίξει την προσπάθεια αυτών των κοιτίδων πολιτισμού ώστε να η δράση τους να εξαπλώνεται όλο και περισσότερο. Καμιά φορά στη σύγχρονη εποχή οι νέοι απαξιώνουν τα μουσεία και τη δύναμη που φέρουν, οφείλουμε όμως να τους διδάξουμε την αξία τους και να τους κάνουμε συμμετέχοντες στο έργο τους. Η μεγαλύτερη προβολή και διαφήμιση αυτών των χώρων θα μπορούσε να λειτουργήσει θετικά. Μια ξεχωριστή ιδέα θα μπορούσε να είναι η διοργάνωση εκδηλώσεων φαινομενικά άσχετων με τα μουσειακά εκθέματα που όμως θα ελκύσει το ενδιαφέρον μεγάλης μερίδας πολιτών και θα τους οδηγήσει προς αυτά. Τυχαίνει πολλές φορές να ξεκινάμε για αλλού και στην πορεία να ανακαλύπτουμε κάτι άλλο εξίσου αξιόλογο.

Είδαμε σε παραπάνω σελίδες ότι η ελληνική πολιτεία πολλές φορές ξεκίνησε αξιολογικές προσπάθειες προβολής του ελληνικού πολιτισμού αλλά συχνά οι προσπάθειες αυτές είτε δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα είτε κατέληξαν άδοξα. Ίσως να φταίει η ελλιπής χρηματοδότηση ή ο ανεπαρκής σχεδιασμός, ωστόσο αν θέλουμε να έχουμε αξιόλογα αποτελέσματα πρέπει να γίνει προσπάθεια ανασυγκρότησης της πολιτιστικής πολιτικής γιατί είναι κρίμα να διαθέτουμε τόσο μεγάλο πολιτιστικό κεφάλαιο αλλά να μην το αξιοποιούμε με τον κατάλληλο τρόπο. Γιατί για παράδειγμα να μην λειτουργούν γραφεία ελληνικού πολιτισμού στις προαναφερθείσες χώρες που να υπάγονται στο Υπουργείο Πολιτισμού και να είναι επιφορτισμένα με την προβολή και διάδοση του ελληνικού ιδεώδους και πολιτισμού;

Ίσως οι παραπάνω σκέψεις μοιάζουν αρκετά ιδεαλιστικές και θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι παρόμοιες ιδέες έχουν διατυπωθεί ξανά. Ή ακόμη ότι σε ένα ανταγωνιστικό και πολυτάραχο διεθνές υποσύστημα όπως αυτό δεν υπάρχει χώρος για κάτι τόσο εκλεπτυσμένο όπως ο πολιτισμός, η τέχνη και η δημιουργικότητα. Και όμως ακόμη και η πιο απλή επαφή μεταξύ πολιτών από διαφορετικές χώρες συνιστά ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων και αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων και πολιτισμών. Κατά συνέπεια ακόμη ξεκινώντας με μικρά βήματα μπορούμε να συνεχίσουμε σε πιο πολύπλοκα μέχρι στο τέλος να καθιερώσουμε μια σταθερή πολιτιστική σχέση με τους γείτονες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

Arndt, R. (2007). *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. Washington, D.C.: Potomac Books, Inc.

Castellan, G. (1991). *Η Ιστορία των Βαλκανίων*. Μετάφραση από τα Γαλλικά από Αλιφέρη, Β. Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβοστή. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1991).

Nye, J. (2005). *Ηπια ισχύς το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Μπαρτζινόπουλος, Ε. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2004).

Taylor, P. (2004). *Πόλεμος και διεθνείς σχέσεις στην εποχή της πληροφορίας*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Περεζούς, Κ. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1997).

Αρμακόλας, Ι. & Ντόκος, Θ. (2013). *Από τα Βαλκάνια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, Προκλήσεις και Προοπτικές στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης.

Βασιλειάδης, Ν. & Μπουτσιούκη, Σ. (2015). *Πολιτιστική Διπλωματία. Ελληνικές και Διεθνείς διαστάσεις*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Γιανναράς, Χ. (2001). *Πολιτιστική Διπλωματία*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος.

Μπαλασά – Φλέγκα, Ε. (2009). *Δράσεις και Πολιτικές της UNESCO: Θέματα Διαπολιτισμικής Πολιτικής και Παιδείας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Τζουμάκα, Ε. & Ανδρεάδης, Γ. (2005). *Πολιτιστική Διπλωματία: Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Χριστογιάννης, Γ. (2006). *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.

Άρθρα

Ang, I., Raj Isar, Y. & Mar, P. (23 Ιουνίου 2015). Cultural diplomacy: beyond the national interest?. *International Journal of Cultural Policy* 21, (4). Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1080/10286632.2015.1042474> (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

Freeman, C. & Marks, S. (Ιανουάριος 2019). Diplomacy. *Encyclopædia Britannica*. Διαθέσιμο σε: <https://www.britannica.com/topic/diplomacy> (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου, 2019).

Schneider, C. (8 Ιουλίου 2010). The Unrealized Potential of Cultural Diplomacy: “Best Practices” and What Could Be, If Only.... *The Journal of Arts Management, Law, and Society* 39, (4). Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1080/10632920903449027> (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου 2019).

Κόντης, Α. (1997). Η έρευνα στην Ελλάδα για τον ελληνισμό της διασποράς. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*. 92. Διαθέσιμο σε: <http://dx.doi.org/10.12681/grsr.705>.

Μποζώνη, Α. (Απρίλιος 2017). Γεννήθηκε το MOMus, το μεγαλύτερο μουσείο της Ελλάδας. *The Toc, Times of Change*. Διαθέσιμο σε: <https://www.thetoc.gr/politismos/article/gennithike-to-momus-to-megalutero-mouseio-tis-elladas> (Ανακτήθηκε 9 Νοεμβρίου, 2019).

Ιστοσελίδες

European Commission, https://ec.europa.eu/culture/news/20160830-commission-proposal-cultural-heritage-2018_en

European Heritage Awards, <http://www.europeanheritageawards.eu/facts-figures/categories/>

Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, <https://hfc-worldwide.org/athens/%ce%b5-%ce%b9-%cf%80/%ce%b1%cf%80%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b1%ce%bb%ce%ae/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επίσημη αντιπροσωπία στην Ελλάδα, https://ec.europa.eu/greece/news_el

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/?keyword=&dateFrom=2017%2F02%2F15&dateTo=>

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, <http://www.fhw.gr/fhw/index.php?lg=1&state=pages&id=80>

Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, <https://www.snfcc.org/kpism/gnoriste-to-kpism>

Οικουμενικό πατριαρχείο, <https://www.ec-patr.org/patrdisplay.php?lang=gr&id=5>

Υπουργείο Εξωτερικών, <https://www.mfa.gr/epopteuomenoi-organismoi/foreis-entos-dimosiou-tomea/elliniko-institutou-vizantinon-kai-metavizantinon-spoudon-venetias.html>

Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού,
<https://www.culture.gr/el/ministry/SitePages/history.aspx>

Επίσημα κείμενα

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2007). *Ανακοίνωση σχετικά με μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης*.
[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2007\)0242/_com_com\(2007\)0242_el.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2007)0242/_com_com(2007)0242_el.pdf)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2013). Δελτίο Τύπου, *Η Επιτροπή εκφράζει την ικανοποίησή της για την έγκριση του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_13_1114

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο. (1999). *Απόφαση για τη θέσπιση κοινοτικής δράσης όσον αφορά την εκδήλωση «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» για το διάστημα 2005 έως 2009*.
<https://op.europa.eu/en/publicationdetail//publication/a238a2f1-6266-45bb-83ed-d5736cb443f5/language-el>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο. (2006). *Απόφαση για τη θέσπιση κοινοτικής δράσης όσον αφορά την εκδήλωση «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» για τα έτη 2007 έως 2019*. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006D1622&from=EL>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο. (2011). *Απόφαση σχετικά με τη θέσπιση δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Σήμα Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς*.
<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011D1194&from=GA>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο. (2013). *Κανονισμός για την θέσπιση του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» (2014 έως 2020) και την κατάργηση των αποφάσεων αριθ. 1718/2006/EK, 1855/2006/EK και 1041/2009/EK.*

<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1295&from=EN>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο. (2014). *Απόφαση για τη θέσπιση δράσης της Ένωσης όσον αφορά τις πολιτιστικές πρωτεύουσες της Ευρώπης για τα έτη 2020 έως 2033 και για την κατάργηση της απόφασης αριθ. 1622/2006/EK.* <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0445&from=EN>

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Α' 320/17.10.1977). *Περί Οργανισμού του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών.* http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wHit7hKgnQ3o3dtvSoClrL8pGa6p_PeN15MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6SluXtbpIERNpZS-7oqwIqi8L7hgeKm1T3MMImFe5O1AWbH

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Α' 177/28.07.1998). *Αρμοδιότητες και Διάρθρωση της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών.* http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wEeWRs27M2niXdtvSoClrL8VloTJfhRHIF5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6SlueTQ7OpzJQH0W13HFRcj-NDg4dn9pyjznIwVNuxBOSXe

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Α' 66/30.03.2006). *Τροποποίηση και συμπλήρωση π.δ. 230/1998 «Αρμοδιότητες και διάρθρωση της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών» (Α' 177) – Σύσταση Γραφείου Προωθήσεως Ελληνικών Υποψηφιοτήτων σε Διεθνείς Οργανισμούς.* http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFGQ40gSLPFOXdtvSoClrL8ZgJn3pl6MeDtI19LGdkF53UIxsx942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsluV-nRwO1oKqSe4BIOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijDqpWWy2XDPLavquM6uEv_HARB7eVK9JGI-XYI8P16Mf

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Α' 161/02.08.2006). *Οργάνωση, λειτουργία και αρμοδιότητες του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού (Σ.Α.Ε.) και άλλες διατάξεις.* http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFGQ40gSLPFOXdtvSoClrL8px6_ZGPuoJd5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6Slud8k0qN8_3wGo5Pbj6-oybzVFl2i48XhPUMM78jfDolp

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Α' 117/05.06.2007). *Κύρωση ως Κώδικα του «Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών».*

http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFNA1ry4K61p3dtvSoClrL8EutC16MJvBx5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6SIuZKDT-LG6cnEUeLZif4tDwLi1Secpj8En5yzSNvq3_AO

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Α' 120/27.06.2008). *Σύνταγμα της Ελλάδας.*

http://www.et.gr/idocsnph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wHtyK1ZYNhP8HdtvSoClrL8Z8EAZX8QMQ95MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6SIuVwsUwOP3OWlvYql5CEHgJswltwathDOESr_ZPR3Po9

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Α' 7/22.01.2018). *Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού.* [http://www.et.gr/idocsnph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-](http://www.et.gr/idocsnph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoClrL8kY_IXd9bfbk8pCCmqt4mgGEHlbnmahCJFQEmRQwePEviF8EeCoaT0MAKztT3Sb63xk3Vkl3PiCQ3RLoVYQqjKiogfu8Gq1RKKQmyoZK8o4WQMVeCj7EW46rjOigH3duhYq6FxzI2ZpYy3lAQBn_fJ-JA..)

http://www.et.gr/idocsnph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoClrL8kY_IXd9bfbk8pCCmqt4mgGEHlbnmahCJFQEmRQwePEviF8EeCoaT0MAKztT3Sb63xk3Vkl3PiCQ3RLoVYQqjKiogfu8Gq1RKKQmyoZK8o4WQMVeCj7EW46rjOigH3duhYq6FxzI2ZpYy3lAQBn_fJ-JA..

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Α 31/23.02.2018). *Οργανισμός Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.* [http://www.et.gr/idocsnph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-](http://www.et.gr/idocsnph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoClrL8jAxxWxkwjzrtll9LGdkF53UIxss942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsluV-nRwO1oKqSe4BIOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijJbTZChq_sToCkdOMqJplAO-KJVFm2lZ0m7uOWn6zZkg)

http://www.et.gr/idocsnph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoClrL8jAxxWxkwjzrtll9LGdkF53UIxss942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsluV-nRwO1oKqSe4BIOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijJbTZChq_sToCkdOMqJplAO-KJVFm2lZ0m7uOWn6zZkg

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Ι

Υπουργείο Πολιτισμού

Αρμόδια για θέματα πολιτιστικής διπλωματίας είναι η

Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία αποτελείται από τα εξής τμήματα:

A) Διεθνών Σχέσεων

B) Ευρωπαϊκής Ένωσης

Παράρτημα II

Υπουργείο Εξωτερικών

Αρμόδια για θέματα πολιτιστικής διπλωματίας είναι η

Ε΄ Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικών, Θρησκευτικών και Προξενικών Υποθέσεων που αποτελείται από:

A) E1 Διεύθυνση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων, η οποία έχει τα εξής τμήματα:

- Μορφωτικών Συμφωνιών και Προγραμμάτων
- Διμερούς και Διεθνούς Πολιτιστικής Συνεργασίας
- UNESCO
- Πολιτιστικών και Επιστημονικών Επιτροπών και Ιδρυμάτων

B) E2 Διεύθυνση Θρησκευτικών και Εκκλησιαστικών Υποθέσεων, η οποία αποτελείται από τα εξής τμήματα:

- Οικουμενικού Πατριαρχείου, λοιπών Πατριαρχείων, Ορθόδοξων Αυτοκέφαλων Εκκλησιών και Αγίου Όρους
- Εκκλησιαστικών Ζητημάτων Αποδήμων Ορθόδοξων θεολογικών Σχολών και Εκκλησιαστικών Κέντρων
- Χριστιανικών Δογμάτων και λοιπών Θρησκειών

Γ) E3 Διεύθυνση Διοικητικών και Δικαστικών Υποθέσεων η οποία αποτελείται από τα εξής τμήματα:

- Διοικητικών Υποθέσεων
- Ναυτιλιακών Υποθέσεων
- Δικαστικών Υποθέσεων

Δ) Ε4 Διεύθυνση Ολυμπιάδος και Διεθνών Αθλητικών Σχέσεων

Παράρτημα III

Υπουργείο Παιδείας

Αρμόδια για θέματα πολιτιστικής διπλωματίας μέσω της εκπαίδευσης είναι η

Γενική Διεύθυνση Διεθνών, Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης που αποτελείται από:

Α) Διεύθυνση Παιδείας Ομογενών, Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Ευρωπαϊκών και Μειονοτικών Σχολείων με τις ακόλουθες οργανικές μονάδες:

- Σπουδών Προγραμμάτων, Οργάνωσης και Μαθητικών Θεμάτων,
- Ισοτιμιών, Αντιστοιχιών, Επανελέγχου Στοιχείων Ξένων Τίτλων και Γνησιότητας,
- Διοίκησης Προσωπικού,
- Ευρωπαϊκών Σχολείων.

Β) Διεύθυνση Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων που αποτελείται από τις ακόλουθες οργανικές μονάδες:

- Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- Διεθνών Σχέσεων,
- Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

Παράρτημα IV

Υποψήφιες περιοχές και χώροι μπορεί να είναι:

- Αρχιτεκτονική κληρονομιά: μεμονωμένα κτήρια ή ομάδες κτηρίων.
- Διαφοροποιήσεις υπάρχοντων κτηρίων ή νέα κτήρια σε ιστορικές περιοχές.
- Πολιτιστικά τοπία: ιστορικές αστικές περιοχές, δρόμοι και γειτονιές πόλεων.
- Ιστορικά πάρκα και κήποι, ευρύτερες περιοχές με πολιτιστική/περιβαλλοντική σημασία.
- Αρχαιολογικοί χώροι, συμπεριλαμβανομένων και των υπόθαλάσσιων αρχαιοτήτων.

- Έργα τέχνης και συλλογές.
- Άυλη πολιτιστική κληρονομιά.
- Ψηφιοποιημένα έργα πολιτιστικής κληρονομιάς.